# విషయ సూచిక



## అనుబంధము



## క్రియాప్రకరణం

రాఘాస్వామి సహాయ

# సంస్కృత మార్గ దర్శి

వాక్యకారం వరరుచిం
భాష్యకారం పతంజలిం
పాణినిం సూత్రకారంచ
ప్రణతోస్మి మునిత్రయం॥

భారతీయ విజ్ఞానం ప్రాచీన కాలమునుండి సంస్కృత భాషలో పదిల పరచబడింది. మహర్షులు కఠిన వ్యాకరణ నియమాలచే కట్టుదిట్టం చేసియున్నందున భాష దేశ కాలాలబట్టి మార్పు చెందక విస్తరించుచున్నది. అందుచేతనే సుళువు తెలిస్తే పూర్వ సంస్కృత గ్రంథాల మూలములను అర్థము చేసుకొని ఆనందించటానికి ఎక్కువ శ్రమపడ నక్కరలేదు, అవి అన్నియు మృదు మధురమైన తేలిక భాషలోనే రచింపబడినవి. మూలమును విడిచి తర్జుమాలతో తృప్తిపడవనిలేదు. వివిధ వ్యాఖ్యానాలతో చీకాకుపడ నవసరములేదు. స్వయముగా రచనచేయుట మొదట కష్టమనిపించినను అనుభవము మీద తేలిక పడును.

2 తెలుగు, హిందీ, మళయాళము, మొదలైన భారతీయ భాషలన్నీ సాధారణ వ్యవహారములలో గూడ సంస్కృత పదాలనే విరివిగా ఉపయోగించుకొనుచు పుష్టి అందము చేకూర్చుకొన్నవి. అందుచే భారతీయులకు పూర్వ పరిచయమువల్ల వాక్యములోని సంస్కృత పదాలను గుర్తించడం అర్థం చేసికొనడం సులభం. పాశ్చాత్య భాషల నేర్చుకొనుటకు చేయవలసినంత కృషి పనిలేదు.

3 ప్రాతిపదికలు, ధాతువులు అవ్యయములు అనే మూల పద సముదాయములనుండి సంస్కృత భాష విస్తరించింది. వాక్య నిర్మాణానికి ముందు, ప్రాతిపదికకు విభక్తి ప్రత్యయము, ధాతువునకు క్రియా ప్రత్యయము చేరి పదములు ఏర్పడును. అవ్యయ పదములకు ఏలాటి రూపముల మార్పు ఉండదు విభక్తి ప్రత్యయాలు క్రియా ప్రత్యయాలు వాక్యములోని పదము లన్నింటికినిగల అన్యోన్య సంబంధము తెలుపును. వీటిని గుర్తించిన యడల వాక్యార్థము స్పష్టమగును.

4 నామవాచకాలు, సర్వనామాలు విశేషణాలు అనే భాషా భాగాలకు చెందిన పదాలు వాక్యంలో ఎక్కువగా ఉంటవి. ఇవి అన్నియు ప్రాతిపదికలకు ఏడు విభక్తి ప్రత్యయములు చేర్చుటచే ఏర్పడినవే. అవి తెలుగులో వలెనే ఆయా విభక్తి అర్థమును తెలుపును.

వాక్యములో క్రియా పదము ఏర్పడటానికి ధాతువుకు ఏదో ఒక క్రియా ప్రత్యయము చేర్చవలెను. ఈ క్రియా ప్రత్యయం ఉత్తమ పురుష, మధ్యమ పురుష, ప్రథమ పురుష అను మూడు పురుషలలో (1st person 2nd person or 3rd personలో) దేనినైననుసూచించును, నేను (మేము) నీవు (మీరు) వాడు (అది, ఆమె, వారు) అను వారిలో క్రియకు కర్త ఎవరయినది తెలుపును.

అవ్యయపదాలు కూడ వాక్య సమన్వయానికి తోడ్పడును.

5 విభక్తి ప్రత్యయాలు :- విభక్తులు ఏడు మాత్రమే. సంబోధనప్రథమ అనేది ప్రథమా విభక్తిలో చేరినదే. అది పిలుపును తెలియజేయును. సాధారణముగా రూపాలలో రెండింటికి భేదములేదు. ఏకవచనములో కొన్నిచోట్ల మాత్రమే కొద్ది రూపభేదముండను.

ఏక వచనాన్ని సూచించుటకు ఏడు విభక్తులలో ప్రత్యేకమైన అక్షరాలు ప్రాతిపదికకు చేర్చుతవి. అలాగే బహువచనము సూచించే ప్రత్యయాలు వేరు. అంతేకాక ద్వివచనము అనేది సంస్కృత భాషలో ఉన్న ప్రత్యేకత. అనగా రెండు వస్తువుల సూచించే ఏకపదాలు ఈ సప్త విభక్తులలోను గలవు. వీటి సూచకాక్షరములను గూడ గుర్తించాలి.

ఉదాహరణకు 'మరుత్' అనే మూలపదము తీసికొని ఏకవచనములోను, ద్వివచనములోను, బహువచనములోను, సప్త విభక్తుల రూపాలు దిగువ పట్టికలో చూపబడినవి. వాటి అర్థము విభక్తి వచనము ననుసరించి వ్రాయబడినది. ప్రత్యేకముగా గమనిలచుటకై విభక్తి సూచక అక్షరముల (ప్రత్యయములు) విడదీసి వ్రాయబడినవి.

---

## పట్టిక

సారాంశము,

(సు) (సు) అం ఆ ఏ అః, అః ఇ. ఏకవచనముకు సూచించును ఔ, ఔ, ఔ, భ్యాం భ్యాం భ్యాం ఓః ఓః ద్వివచము సూచించును

అః అః అః భిః భ్యః భ్యః నాం సు అను నవి బహువచనమును సూచించును

---

## పట్టిక

### తకారాంత పులింగము మరుత్ – గాలి, వాయుదేవుడు

| విభక్తులు | ప్రథమ | సం ప్రథమ | ద్వితీయ | తృతీయ | చతుర్థి | పంచమి | షష్ఠి | సప్తమి |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏక | మరుత్ | మరుత్ | మరుతం | మరుతా | మరుతే | మరుతః | మరుతః | మరుతి |
| వచనము | (సు) | (సు) | అం | ఆ | ఏ | అః | అః | ఇ |
| | గాలి | ఓ గాలి | గాలిని | గాలిచేత | గాలికొరకు | గాలినుండి | గాలియొక్క | గాలియందు |
| ద్వి | మరుతౌ | మరుతౌ | మరుతౌ | మరుద్భ్యామ్ | మరుద్భ్యామ్ | మరుద్భ్యామ్ | మరుతోః | మరుతోః |
| వచనము | ఔ | ఔ | ఔ | భ్యామ్ | భ్యామ్ | భ్యామ్ | ఓః | ఓః |
| రెండు | గాలులు | గాలులారా | గాలులను | గాలులచేత | గాలులకొరకు | గాలులనుండి | గాలులయొక్క | గాలులందు |
| బహు | మరుతః | మరుతః | మరుతః | మరుద్భిః | మరుద్భ్యః | మరుద్భ్యః | మరుతాం | మరుత్సు |
| వచనము | అః | అః | అః | భిః | భ్యః | భ్యః | ఆమ్ | సు |
| | గాలులు | గాలులారా | గాలులను | గాలులచేత | గాలులకొరకు | గాలులనుండి | గాలులయొక్క | గాలులందు |

## 6 నా మ వా చ కా లు

వీటి మూలపదాలు మనుష్యుల పేర్లు, వస్తువుల పేర్లు మొదలైనవి ఏవి అయిననూ గావచ్చును.

ఈ ప్రాతిపదికల సహజరూపము చివర హల్లు ఉంటె హలంతము లంటారు. సాధారణంగా చ, జ, త ద న భ ర వ శ ష స హ అనే హల్లులు ఉంటవి.

ప్రాతిపదిక అచ్చుతో అంతమై ఉంటె అజంతములు. అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ మొదలైనవి అచ్చులు.

ప్రాతి పదికలు 1. పుంలింగము, 2. స్త్రీ లింగము 3. నపుంసక లింగము అని మూడు విధములు. మొదటివి పురుషుల పేర్లు మొదలైనవి తెలుపును. స్త్రీలపేర్లు మొదలైనవి స్త్రీలింగము లగును. మిగతవి నపుంసక లింగములు.

ప్రాతిపదిక నిజరూపము బట్టి, నిఘంటువు ప్రకారము, లింగభేదము తెలిసికొనవలసియుండును.

ఉదాహరణ- గ్రంథః- పులింగము; పుస్తకం- నపుంసకలింగము

ఈ దిగువ పట్టికలో హలంతములు, అజంతములు, క్రమముగా పులింగము స్త్రీ లింగము నపుంసక లింగములలో ఉదాహరణలు ఈయబడినవి.

---

హలంతశబ్దములు -

| | పుంలింగము | స్త్రీలింగము | నపుంసకలింగము |
|---|---|---|---|
| చ | జలముచ్ - మేఘము | త్వచ్ - చర్మము | సువాచ్ - బాగపలుకునది |
| జ | భిషజ్ - వైద్యుడు | స్రజ్ - దండ | అసృజ్ - నెత్తురు |
| త | మరుత్ - వాయువు | హరిత్ - పచ్చని | యకృత్ - మాంసము |
| ద | దివిషద్ - దేవత | మర్మవిద్ - రహస్యము తెలిసిన | హృద్ - మనస్సు |
| ధ | బుధ్ - జ్ఞాని | క్షుధ్ - ఆకలి | విస్రబ్ధ్ - నిశ్చలమైనది |
| న | ఆత్మన్ - ఆత్మ | సీమన్ - దేశము | గుణిన్ - గుణముకలది |
| శ | విశ్ - వైశ్యుడు | దిశ్ - దిక్కు | తాదృశ్ - అట్టిది |
| ష | ద్విష్ - ద్వేషించువాడు | త్విష్ - ప్రకాశించునది | సితత్విష్ - తెల్లగా ప్రకాశించునది |
| స | వేధస్ - బ్రహ్మ | సుమనస్ - మంచి మనసుకలది | మనస్ - మనస్సు |
| హ | లిహ్ - రుచిచూచువాడు | ఉపానహ్ - పాదుక | లిహ్ - ఆస్వాదించునది |

అజంతశబ్దములు

| | | | |
|---|---|---|---|
| ఇ | హరిః - విష్ణువు | మతి - బుద్ధి | వారి - నీరు |
| ఈ | సుధీః - తెలిసినవాడు | గౌరీ - పార్వతి | ప్రధి- |
| ఉ | శంభుః - శివుడు | ధేను - గోవు | మధు - తేనె |
| ఋ | ధాతృ - బ్రహ్మ | మాతృ - తల్లి | కర్తృ - చేయునది |
| అ | రామః - రాముడు | రమా - లక్ష్మి | ఫలమ్ - ఫలము |

అనుబంధములో పైన కనుబర్చిన ప్రాతి పదికల కన్నిటికిని ఏడు విభక్తులలో ఏక వచనములో ఏర్పడిన రూపాలు తరువాత ద్వివచనము బహువచనములలో ఏర్పడిన రూపాలు వివరంగా చూపబడినవి. అవి అన్నియు వ్యాకరణ సూత్రముల ప్రకారం దోషరహితముగా ఏర్పడినవి ఈ రూపాల నన్నిటిని పరిచయమునకై కొన్ని సార్లు చదివి పరిశీలించ వచ్చును. కంఠస్థము చేయ పనిలేదు. ఆ యా పదముల విభక్తి సూచకాక్షరముల గుర్తు పట్టగల సామర్థ్యము కలిగితేచాలు. సంస్కృత వాక్యములోని ఏపదముకుగాని విభక్తిని గుర్తించి అర్థమును మనసున నిలుపుకొనవచ్చును.

7 నామవాచక రూపాలు ఏర్పడుటలో గమనించవలసిన విషయములు

1 హలంత ప్రాతి పదికలు మూడు లింగములలో ఒకేరీతిగా విభక్తి ప్రత్యయాలను చేర్చుకొని పదాలుగా ఏర్పడినవి. హల్లుల బట్టి భేదమేగాని వేరే భేదములేదు.

2 నపుంసక లింగములో ప్రథమా విభక్తి మూడు వచనములలో కొద్ది రూపభేదముగలదు. ఏక, ద్వి, బహువచనములలో క్రమంగా అమ్. ఇ. ఈ అను ప్రత్యయాలు చేరును. సంబోధనప్రథమ లోను ద్వితీయా విభక్తిలోను అవే రూపములు ఉండును.

3 అజంత శబ్దములలో విభక్తి ప్రత్యయాలు చేరినపుడు సంధి సూత్రాలను బట్టి ప్రాతిపదికలకు కొద్ది మార్పులు కలుగును. విభక్తి వచనము గుర్తించుటకు అవి అడ్డురావు.

4 అకారాంతములైన పుంలింగ నపుంసకలింగ ప్రాతిపదికలకు కొన్ని చోట్ల విశేష రూపాలు ఏర్పడినవి.

తృతీయ బహువచనము రామైః ఫలైః (భిః రాలేదు)

పంచమి ఏకవచనము - రామాత్ ఫలాత్ (అః రాలేదు)
షష్ఠి ఏకవచనము- రామస్య- ఫలస్య

5 పుంలింగ ప్రాతి పదికలకు ఆ ఈ ఊ ఈ అను అక్షరములు చివరన చేర్చుటచే సాధారణంగా స్త్రీలింగ ప్రాతి పదికలు (bases)అగును

ఉ:- బాలః- బాలా, కుమారః - కుమారీ; వర్తకః - నర్తకీ; కమండలుః - కమండలూ మొదలైనవి

తకారాంతములకు

ఉ:- ఈ చేరును జాగ్రత్ -జాగ్రతీ- పచత్ పచంతీ మొదలైనవి

6 కొన్ని ప్రాతి పదికలకు అ, ఆమహ, ఇయ మొదలగు తద్ధిత ప్రత్యయములు చేరుటచే నూతన ప్రాతి పదిక లేర్పడును. ఉః వాసు ఉదా:- వాసుదేవః; పితామహః; క్షత్రియః మొదలైనవి

7 విభక్తి ప్రత్యయాలు చేరిన తరువాత ఒకే రూపమున ఉన్న పదాలకు సందర్భమునుబట్టి విభక్తి వచనము గమనించి అర్థము చెప్ప వలెను.

| | | |
|---|---|---|
| విభక్తులు | | |
| పంచమీ, షష్ఠి | మరుతః 2 | ఏక వచనము |
| ప్రథ; సం ప్ర; ద్వి | మరుతౌ 3 | ద్వి ,, |
| తృ, చ, పం:- | మరుద్భ్యామ్ 3 | |
| షష్ఠి, స :- | మరుతోః 2 | |
| ప్ర; సం ప్ర; ద్వి | మరుతః 3 | బహు ,, |

8 సర్వనామములు వాక్యములో నామవాచకాలకు బదులుగా వాడుతారు. పదములకు లింగ వచన విభక్తిని బట్టి రూపాలుమారుతవి

తత్ అనే ప్రాతిపదిక సః, సా, తత్ అను రూపాలను పుంలింగ స్త్రీలింగ, నపుంసక లింగములలో ధరించును. వాడు, ఆమె, అది

అని అర్థము ఇచ్చును. ఉదాహరణగా, ఏడు విభక్తులలోను ఏర్పడిన రూపాలు చూపబడినవి. లింగభేదముచే కలిగిన వ్యత్యాసములను గమనించాలి.

పుంలింగము - వాడు

| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏ | సః | తం | తేన | తస్మై | తస్మాత్ | తస్య | తస్మిన్ |
| ద్వి | తౌ | తౌ | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తయోః | తయోః |
| బ | తే | తాన్ | తైః | తేభ్యః | తేభ్యః | తేషామ్ | తేషు |

స్త్రీ లింగము - ఆమె

| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏ | సా | తాం | తయా | తస్యై | తస్యాః | తస్యాః | తస్యాం |
| ద్వి | తే | తే | తాభ్యామ్ | తాభ్యాం | తాభ్యాం | తయోః | తయోః |
| బ | తాః | తాః | తాభిః | తాభ్యః | తాభ్యః | తాసాం | తాసు |

నపుంసక లింగము - అది.

| | 1 | 2 | 3 | |
|---|---|---|---|---|
| ఏ | తత్ | తత్ | తేన | కడమవి పుంలింగము వలెనె ఉంటవి. |
| ద్వి | తే | తే | తాభ్యాం | నపుంసక పదములకు ప్రథమ ద్వితీయంలో |
| బ | తాని | తాని | తైః | ప్రత్యేక ప్రత్యయములు చేసును. |

అహం - నేను (అస్మత్); త్వం - నీవు (యుష్మత్) అను సర్వనామాలకు ఏర్పడిన రూపములు దిగువన చూపించ బడినవి. వీటికి లింగ భేదము లేదు. హ్రస్వరూపాలను కూడ గమనించవలెను

అస్మత్ - నేను

| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏ | అహం | మాం<br>మా | మయా | మహ్యం<br>మే | మత్ | మమ మే | మయి |
| ద్వి | ఆవాం | ఆవాం<br>నౌ | ఆవాభ్యామ్ | ఆవాభ్యామ్- నౌ | ఆవాభ్యామ్ | ఆవయోః<br>- నౌ | ఆవయోః |
| బ | వయం | అస్మాన్<br>నః | అస్మాభిః | అస్మభ్యమ్ నః | అస్మత్ | అస్మాకం<br>నః | అస్మాసు |

యుష్మత్ - నీవు

| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏ | త్వం | త్వామ్<br>- త్వా | త్వయా | తుభ్యమ్<br>- తే | త్వత్ | తవ<br>- తే | త్వయి |
| ద్వి | యువామ్ | యువామ్<br>-వామ్ | యువాభ్యామ్ | యువాభ్యామ్<br>-వామ్ | యువాభ్యాం | యువయోః<br>వామ్ | యువయోః |
| బ | యూయమ్ | యుష్మాన్<br>వః | యుష్మాభిః | యుష్మభ్యమ్<br>వః | యుష్మత్ | యుష్మాకమ్-వః | యుష్మాసు |

హ్రస్వరూపాలు- ద్వితీయ, చతుర్థి, షష్ఠి విభక్తులందుమాత్రమే గలవు. వీటిని వాక్యము మొదట వాడరు. సంబోధన వాచకము తరువాత వాడరు. సముచ్చయములైన చ, వా, హా, ఏవ తరువాతను ఉపయోగించరు.

అనుబంధములో విభక్తిని వచనమును గుర్తించుటకు వివిధ సర్వనామ ప్రాతి పదికలు పొందిన రూపాలు వివరింపబడినవి. సంఖ్యా వాచకాలు, వరుసను తెలుపు సర్వ నామ పదములుకూడ చూపబడినవి.

## 9 విశేషణములు -

విశేష్యములను అనగా నామవాచక సర్వనామ పదములలో దేనినిగాని ఇవి వర్ణిస్తవి. వీటి ప్రాతి పదికలకు లింగభేదము లేదు. కాని వర్ణింపబడె విశేష్యము యొక్క లింగ, వచన, విభక్తుల ననుసరించి విశేషణ రూపాలు ఏర్పడును వాక్యములో ఒకవిశేష్యమును అనేక విశేషణములు వర్ణించ వచ్చును. సంస్కృత భాషలో ప్రతి విశేషణము విభక్తి ప్రత్యయమును ధరించవలెను. ఇందుచే వాక్యనిర్మాణము మొదట కష్ట మనిపించినను నిర్మింపబడిన వాక్యములు సులభముగా స్పష్టముగా అర్థము చేసికొనవచ్చును. విశేషణముల క్రమ ప్రకారం ఒకచోట చేర్చి అర్థము చెప్పవచ్చును.

ఉదాహరణ- అహం, శ్వేతం, సుందరం అశ్వం పశ్యామి
నేను తెల్లని సుందరమైన గుర్రమును చూచుచున్నాను

ధాతుజన్య విశేషణములు మొదలైనవి తరువాత వివరించబడును.

10 క్రియలు-ఇవి ధాతువులు (Root) అనే మూల పదాలకు ప్రత్యయము చేరుటచే ఏర్పడును. వాక్యములో అహం- నేను అనేది కర్తయైనచో ఉత్తమ పురుష సూచించు ప్రత్యయము చేరును. కర్త- త్వం-నీవు అయినచో మధ్యమపురుష ప్రత్యయము ధాతువుకు చేరును కర్త సః-వాడు అయినచో ప్రథమ పురుష ప్రత్యయము వచ్చును పురుషలు మూడు మాత్రమే గలవు.

ఏకవచనములోను, ద్వివచములోను, బహువచనములోను వేరు వేరు ప్రత్యయములు చేరతవి.

ఉదాహరణ - నమః= నమస్కరించుట దీని క్రియాపదములు అర్థము గమనించవలెను.

| ఏకవచనం | ద్వివచనము | బహువచనము |
| --- | --- | --- |
| అహం నమామి | ఆవాం నమావః | వయం నమామః |
| నేను నమస్కరింతును | మేమిద్దరమునమస్కరించుదుము | మీరందరు నమస్కరింతుము |
| త్వం నమసి | యువాం నమథః | యూయం నమథ |
| నీవునమస్కరించుదువు | మీరిద్దరునమస్కరిందురు | మీరందరునమస్కరించుదురు |
| సః నమతి | తౌ నమతః | తే నమంతి |
| వాడునమస్కరించును | వారిద్దరు నమస్కరింతురు | వారందరు నమస్కరింతురు |

ప్రత్యయములు పట్టిక

| | ఏ | ద్వి | బ |
| --- | --- | --- | --- |
| ఉత్తమ పురుష | మి | వః | మః |
| మధ్యమ పురుష | సి | థః | థ |
| ప్రథమ పురుష | తి | తః | అంతి |

11 సాధారణంగాపరస్మైపద ఆత్మనేపదఅని ధాతువులురెండ విధములు పైన చెప్పబడిన తొమ్మిది ప్రత్యయములు పరస్మైపద ధాతువులకు చేర్చబడేవి. తిఙ ప్రత్యయములు అంటారు. ఆత్మనే పద ధాతువులకుచేరు ప్రత్యయములు చాలవరకు వీటిని పోలియుండును. వాటిని తఙ ప్రత్యయాలు అందురు. పోలిక గమనించుటకు రెండును ప్రక్క ప్రక్కను చూపబడినవి.

| ప్ర. ప్రత్యయములు | | | ఆ ప్రత్యయములు | | |
| --- | --- | --- | --- | --- | --- |
| మి | వః | మః | ఇ | వహే | మహే |
| సి | థః | థ | సే | ఆథే | ధ్వే |
| తి | తః | అంతి | తే | ఆతే | అంతే |

ఉదాహరణ -

వద్= చెప్పుట పరస్మైపద; వంద్=నమస్కరించుట ఆత్మనేపద

| | ఏ | ద్వి | బ | ఏ | ద్వి | బ |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఉ | వదామి | వదావః | వదామః | వందే | వందావహే | వందామహే |
| మ | వదసి | వదథః | వదథ | వందసే | వందేథే | వందధ్వే |
| ప్ర | వదతి | వదతః | వదంతి | వందతే | వందేతే | వందంతే |

కొన్ని ధాతువులు- ఉభయపదులు పరస్మైపదధాతువులకుకూడ కొన్ని సమయములలో ఆత్మనేపద ప్రత్యయములు చేరును. కొన్ని ధాతువులకు అర్థములో తేడా చాలాస్వల్పము.

ఉదాహరణ :- నమామి (పరస్మై) - నమస్కరింతును.
వందే (ఆత్మనేపద) - నమస్కరించుకొందును.

## 12 వికరణములు –

ధాతువులన్నియు పది గణములు లేక వికరణములుగా విభజింపబడినవి. సాధారణముగా వికరణ భేదము బట్టి అర్థము మారదు. పరస్మైపద ధాతువులకు ప. ప్రత్యయాలు, ఆత్మనేపద ధాతువులకు ఆ. ప్రత్యయాలు చేరుతవి.

అవసరమైనప్పుడు వివిధ వికరణముల భేదాను గుర్తించుటకు దిగువ పట్టిక ఈయబడినది. పురుషను తెలుపు ప్రత్యయము చేరుటకు ముందు ధాతువు చివరన కొన్ని అక్షరములు చేరును. కొన్ని లకారములలోనే ఈ మార్పులు గలుగును అవి తరువాత వివరించబడును.

| వికరణములు, | మార్పు | ధాతువు; అర్థము | | ప | ఆ |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 భ్వాదులు- | అ | నయ్ : | తీసికొనిపోవు | నయతి- | నయతే |
| 2 అదాదులు- | - | దుహ్ : | పాలుపిండు | దోహ్మి- | దుహే |
| 3 జుహోత్యాదులు- | - | ధా : | ఉంచు | దధాతి- | ధత్తే |
| 4 దివాదులు- | య | దివ్ : | ప్రకాశించు | దీవ్యతి- | దీవ్యతే |
| 5 స్వాదులు- | ను | సు : | రసముతీయు | సునోతి- | సునుతే |
| 6 తుదాదులు- | అ | క్షిప్ : | త్రోయుట | క్షిపతి - | క్షిపతే |
| 7 రుధాదులు- | న | క్షుద్ : | పిండిచేయు | క్షుణత్తి- | క్షుంతే |
| 8 తనాదులు- | ఉ | తన్ : | విస్తరించు | తనోతి - | తనుతే |
| 9 క్ర్యాదులు- | నా | క్రీ : | కొనుగోలుచేయు | క్రీణాతి- | క్రీణీతే |
| 10 చురాదులు- | అయ | చుర్ : | దొంగిలించు | చోరయతి- | చోరయతే |

గమనిక- 1, 4, 6, 10 వికరణాల ధాతువులు అకారాంతములు.-
ప్రత్యయాలు చేరునపుడు మూలపదాలకు [Roots] మార్పురాదు.
2 వికరణములో ధాతువులోనికి ప్రత్యయము చేరిపోవును.
ఉ: అద్మి, స్థః, మొదలైనవి
3 వికరణములో ధాతువు మొదటి హల్లు మార్పుచెంది ద్విరుక్తము Reduplication అగును. ఉ- ద ధా తి. మొదలగునవి.

5, 7, 8, 9 వికరణ ధాతువుల రూపము కొద్దిగా మారి క్రమముగా ను, న, ఉ, నా అను అక్షరములు కలిసనతరువాత ప్రత్యయాలు చేరును.

ప్రధానమైన విషయము- క్రియాపదముల పురుషను వచనము గుర్తించుటన్నే.

అనుబంధములో పది వికరణ ధాతువులకు పరస్మైపదలో ఏర్పడిన తొమ్మిది రూపాలు, ఆత్మనేపదలో ఏర్పడిన తొమ్మిది రూపాలు విశదించబడినవి.

తరువాత తరచుగా వచ్చే ధాతువులపట్టీ ఇవ్వబడినది. వాటి అర్థము, వికరణ సంఖ్య ఏ పద అయినది, మార్పడినరూపములు ఇవ్వబడినవి.

13 క్రియాపదముయొక్క కాలములు అర్థకములు మొత్తము పది గలవు. వాటిని (Tenses and Moods) లకారములు అంటారు

A వర్తమానకాలము – ఒకటి

i లట్ - Present :- ప్రస్తుతము జరుగుతున్న విషయమును క్రియ తెలుపును

ఉ : వదతి చెప్పుచున్నాడు  గచ్ఛతి : పోవును

## B భూతకాలములు మూడు

### 1 లఙ్, అనద్యతన భూతము- Imperfect

ఇంతకుముందు కొద్దికాలము క్రిందట జరిగిన విషయము, ఇంకను పూర్తిగాని విషయముల తెలుపును.

ఉ: అగచ్ఛత్ - పోవుచుండెను, పోయెను.

### ii లుఙ్ - సామాన్య భూతకాలము- Aorist

జరిగిన విషయము ఏకాలపు కాలము అని చెప్పకుండా ఉన్నపుడు ఎల్లపుడు జరుగుచున్న, జరిగిన విషయముల క్రియ తెలుపును.

ఉ: సః అధ్యైష్ట వేదాన్, త్రిదశాన్ అయష్ట.

అతడు వేదములు చదివెను, దేవతల యజించెను.

[illegible] అదాత్ = [illegible] కాలము అన్నదానము చేసెను.

### iii లిట్- పరోక్ష భూతము- Perfect

ఎప్పుడో జరిగినది కర్త చూడని విషయము తెలుపును.

ఉ: తాం తాటకాఖ్యాం నిజఘాన రామః.

ఆ తాటకి అనుదాని రాముడు చంపెను.

రామో నామ బభూవ- రాముడను పేరుగలవాడు ఉండెను

## C భవిష్యత్ కాలములు- రెండు

i లుట్ - Peri phrastic Future -కొంతకాలము అయిన తరువాత జరుగబోవు విషయము తెలుపును.

ఉ: భవితాస్మి - అయ్యెదను.

## ii లృట్ భవిష్యత్ Future

కొద్దికాలములో జరుగబోవు విషయమును తెలుపును

ఉ: గమిష్యతి=పోగలడు. వదిష్యంతి=ఇంక మీదట చెప్పగలరు మొదలైనవి.

## D అర్థకములు_ Moods నాలుగు

1 లృఙ్-సంకేతః లేక చేదర్థకము-Conditional·
జరిగినట్లయితే లేక జరిగే యెడల అనే పరిస్థితిని సూచించును. వాక్యము పూర్వభాగము వలెనే ఫలితాంశమైన ఉత్తరభాగమునందును క్రియా రూపము వాడవలెను.

ఉదా- సువృష్టిః అభవిష్యత్ చేత్ తదా సుభిక్షం భవిష్యత్. మంచివర్షము కలిగే యెడల అపుడు ధాన్యవృద్ధి అగును.

2. లోట్ —ఆజ్ఞా-Imperative mood.

ఆదేశము, ప్రార్థన, ఆశీర్వచనము, మర్యాదపూర్వకమైన ప్రశ్న సలహా, సామర్థ్యము మొదలైనవి క్రియ సూచించును.

ఉ:- శుశ్రూషస్వ గురూన్;= పెద్దలకు సేవచేయుము;

3. విధి లిఙ్; Potential Mood

క్రిందివారికి ఆదేశము· ఆజ్ఞ యిచ్చునపుడు వాడుదురు. నిమంత్రణము-పుట్టి ఆహ్వానము; అధీష్ట - గాఢ్యత నిర్వర్తింపుమని చెప్పుట: సంప్రశ్న- మర్యాదగా ప్రశ్నించుట, ప్రార్థన - ప్రాధేయపడుట, సూచించును. సందర్భమునుబట్టి Imperitve గాని Potential గాని- లోట్, లేక, లిఙ్ - ఏదియైనను వాడుదురు.

ఉ. త్వం కన్యాం. వహేః. నీవు కన్యను భరించవలెను.

4. ఆశీః లింఙ్ ; Benedictive Mood.

ఆశీర్వచనము, కోరికను, తెలుపును.

ఉ; చిరంజీవేత భవాన్ - తమరు చిరకాలము జీవించుదురు గాక.

అనుబంధములో పది లకారములకు పరస్మైపద, ఆత్మనే పదలో ఏర్పడిన రూపముల పట్టి ఇవ్వబడినది.

14. వర్తమానకాల [లట్ కు] చేరిన ప్రత్యయములు లోగడ చెప్పబడియున్నవి. కడమ లకారములలో గూడ చిన్నమార్పులతో అవే ప్రత్యయములు ధాతువునకు చేరును. కాబట్టి క్రియయొక్క పురుష, వచనము గుర్తించుట కష్టముగాదు.

ఆ మార్పులేమిటో పరిశీలించుటకై అనుబంధములో ప్రత్యయముల విడదీసి పట్టి ఈయబడినది. ఆరు లకారములకు అక్కడక్కడ మారిన అక్షరముల గుర్తించవచ్చును. కడమ నాలుగు లకారములు ధాతువుకు ప్రత్యయమునకు మధ్య కొన్ని అక్షరములు చేరుటచే ఏర్పడినవి.

నాలుగు లకారములలో మాత్రమే మూలములైన ధాతువులు కొద్ది మార్పులు చెంది ప్రత్యయముల చేర్చుకొనును, దీనినే వికరణ మందురు. వీటిని సార్వధాతుకము లందురు. అవి 1. వర్తమాన Present లట్ 2. అనద్యతన, భూత లఙ్ Imperfect - 3. లోట్ Imperative 4, లిఙ్ Potential. కడమ లకారము లలో ధాతువునకే ప్రత్యయములు కలుపబడును, వీటిని ఆర్ధధాతుకము లందురు.

కొన్ని ధాతువులకు మొదటి హల్లు, అచ్చుతోసహా, ద్విరుక్త మగును. (Reduplicate అగును) అనుబంధములో వీటి వివ రము తెలుపబడినది.

కాలము, అర్థకముల ఉపయోగించిన వివరములున్న అను బంధములో చెప్పబడినవి.

15. సకర్మక క్రియలు అకర్మక క్రియలు అని రెండువిధములు. ద్వికర్మకములని కొన్ని క్రియలకు రెండు కర్మలు ఉంటవచ్చును.

1 కర్తరి ప్రయోగము, 2 కర్మణి ప్రయోగము, 3 భావే ప్రయోగము. Voices : Active, passive and Impersonal.

ఉ; 1. రామః సత్యం భాషతే రాముడు సత్యమును చెప్పెను
2. సత్యం రామేణ భాష్యతే సత్యము రామునిచేత చెప్పబడుచున్నది.
3, రామేణ గమ్యతే. రాముడు పోవును

సకర్మక క్రియలు కర్తరి - కర్మణి ప్రయోగములందు వాడబడును.

అన్ని ధాతువులు కర్మణి ప్రయోగములో ఆత్మనే పదప్రత్యయముల ధరించును

16. ఏర్పడిన క్రియలు Derivative v erbs. ఇవి నాలుగు విధములు - నూతన ప్రత్యయాంతధాతువు [basis] ఏర్పడిన తరువాత సాధారణ ప్రత్యయముల గ్రహించును.

1. ణిజంతములు - Casuals ప్రేరణార్థకములు- పనిని చేయించుటను తెలుపును. ధాతువునకు 'య' కారము చేర్చుటచే రూపొందును.

గమ్- గమయతి, బోధ్- బోధయతే తెలుపబడుచున్నది,

2. సన్నంతములు - Desideratives - పనిచేయు కోరికను తెలుపును.

పఠ్- పిపఠిష్యతి - చదువకోరుచున్నాడు.

3. యజంతములు- Frequentitives మరల మరల నిరంతరము, జరుగు పనిని తెలుపును.
దహ్-దదహ్యతే, మండుచూ వున్నది.
జ్ఞా- జి జ్ఞాయతే తెలుచుకొనుచూ యున్నాడు
4. నామ క్రియలు— Nominal verbs నామవాచకమునకు 'య' చేర్చుటచే క్రియ ఏర్పడును.
పుత్ర + య — పుత్రీయతి - పుత్రుని గోరుచున్నాడు.

ధాతువుల నుండియే నామవాచకములు, విశేషణములు, అవ్యయములు ఏర్పడి భాషను విస్తరింప చేసినవి.వీటిని కృదంతములందురు.

ఆ పదము లన్నియు ధాతువుయొక్క అర్థమునకు సమీప సంబంధము కలిగి యుండుటచే ఆపదముల అర్థము చేసికొని గుర్తించుకొనుట సులభము.

17 ధాతుజన్య నామవాచకములు
ఉదా: కృ- కారః, కర్తృ, కార్యః మొదలగునవి

అనుబంధములో సామాన్యముగ వచ్చు .ధాతువులు వాటి అర్థము ఈయబడినవి.

18. ధాతు జన్య విశేషణములు Participles

1 Present Active participles
వర్తమాన క్రియను సూచించుటకు ధాతువు చివరన 'అత్' చేరును. ఉ- గచ్ఛత్ ధావత్ ఖాదత్ మొదలైనవి.
పోవుచున్న, పరుగెత్తుచున్న, తినుచున్న
కృ= చేయు - చకృవత్ = చేయునట్టి
దృశ్ =చూచుట దదృశ్వస్= చూచునట్టి
దా = ఇచ్చు- దదత్ = ఇచ్చునట్టి.

2 **Present passive- Participle** వర్తమాన కర్మణి

ఉ: దద్యత్ = ఇవ్వబడు. పచ్యత్ = వంటబడు.

3· **Past Active participle·**

భూ= ఉండు. భూత= ఉన్న భూతవత్ = ఉండినట్టి

కృ= చేయు కృత = చేసిన కృతవత్ = చేసినట్టి

ఛిద్ - కోయు ఛిన్న-కోసిన, భిన్నవత్ - కోయబడిఉన్నట్టి

4· **Past passive participle.**

స్నా= స్నానముచేయు స్నాత = స్నానము చేయించిన

శ్రి= ఆశ్రయించు శ్రిత = ఆశ్రయింపబడిన

శ్రు= విను శ్రుత= వినబడిన శంక్ = సంధేహించు

శంకిత శంకించబడిన

3 **Participles of future Active & Passive**

దా - ఇచ్చు దాస్యత్ - దాస్యమాన, దాయిష్యమాణ

భూ- ఉండు భవిష్యత్ - భవిష్యమాణ.

చుర్ - దొంగిలించు చోరఇష్యత్ - చోరమాణ,

చోరిష్యమాణ

4. **Potential particls Active & passive.**

దా - . ఇచ్చు. దాతవ్య, దానీయ.

శ్రు - విను శ్రోతవ్య, శ్రవణీయ

కథ - చెప్పు, కథనీయ

భృ - భరించు. భార్య

19. ధాతుజన్య అవ్యయములు.

i ధాతువుకు క్త్వా చేర్చిన అసమాపక క్రియయగును.

భుక్త్వా. జ్ఞాత్వా, కృత్వా. భుజించి తెలిసికొని చేసి

ii య చేర్చుటచేకూడ ఏర్పడును.

ఉ- ఆ+దా+య=ఆదాయ పరి+త్యజ్+య-పరిత్యజ్య.

iii ధాతువునకు అమ్ చేర్చుటచే అవ్యయ మగును.

ఉ- దా-దాయమ్ =ఇచ్చుట ఛేద్-ఛేద ౯
గమమ్; చక్రబంధం; ఊర్ధ్వశేషం.

iV తుమున్నంతములు

ఉ కర్తుం, భవితుం, గంతుం.
చేయుటకు. అగుటకు. పోవుటకు.

## 20. ఉపసర్గలు ;

ధాతువునకు ముందు కొన్ని అక్షరములు [Prefixes] చేరి దాని అర్థములు పలువిధములుగా మార్చును. ఈ ప్రకారము అనేక నూతన ధాతువులు ఏర్పడుచున్నవి.
ఆ. సం, నిర్, ఉప, అధి. మొదలగునవి ఉపసర్గలు.

ఉ- గమ్=పోవుట ఆగమ్=వచ్చుట సంగమ్=కలియుట నిర్గమ్=తిరిగి వచ్చుట ఉపగమ్=దగ్గరచేరుట అధిగమ్=తెలిసికొనుట;- మొ॥ ఉపసర్గల జాబితా అనుబంధములో యివ్వబడినది.

## 21. అవ్యయములు

వాక్యములోని పదములను భాగములను సమన్వయ పరచుటకు ఇవి సహాయపడును.

i ఇవి ప్రతి పదోక్తములు, లాక్షణికములు అని రెండు విధములు. పూర్వం నుండి సహజముగా ఉన్నవి ప్రతి పదోక్తములు. ధాతువుల నుండి ఏర్పడినవి లాక్షణికములు.

ii అన్ని అవ్యయములను 5 విధములుగా వర్గీకరింపవచ్చును.

1. సాధారణమైనవి- Adverbs
2. ఉపసర్గలు - Prefixes
3. కలుపునవి - Conjunctions
4. ఆశ్చర్యమును తెలుపునవి - interjections
5. నిర్దేశించునవి Particles

అనుబంధములో కొన్ని అవ్యయముల పట్టీ యివ్వబడినది.

22. వాక్యములోని వివిధ పద నిర్మాణము, పదముల కలయిక, సమాసములు సంధిసూత్రముల ద్వారా ఏర్పడుచున్నవి.

i స్వరసంధి-అచ్చులతో అచ్చులు కలియుట, గుణసంధి, వృద్ధిసంధి సవర్ణదీర్ఘసంధి మొదలైనవి.

ii పదముల చివర నున్న హల్లులతో అచ్చులుగాని హల్లులుగాని కలియుట హల్సంధి తెలుపును.

iii పదము చివర ఉన్న 'స్' ష, ర, కారములు తరువాత వచ్చు అక్షరములబట్టి 'ః' విసర్గగామారుట విసర్గసంధి అగును. సంధులు కొంత వరకు అనుబంధములో చెప్పబడినవి.

23. కొన్ని పదములు చేర్చి ఏక పదముగా వాక్యములలో ఉపయోగించిన సమాసమందురు. అప్పుడు మధ్యపదములకు ఉండవలసిన ప్రత్యయములు లోపించి చివరిపదమునకే విభక్తిప్రత్యయములనుచేయును. మధ్యపదములకు కూడా ప్రత్యయములను తిరిగి చేర్చి పూర్ణరూపము చెప్పినప్పుడు 'విగ్రహము' అందురు.

తత్పురుష, కర్మధారయము, ద్విగు, బహువ్రీహి, అవ్యయీ భావము, ద్వంద్వము, మొదలగు సమాసములు అనుబంధములో వివరించబడినవి.

24. అలంకారములు. ఇవి వాక్యానికి అందాన్ని గాంభీర్యాన్ని ధ్వనిని కల్పిస్తాయి. ఉపమ, రూపకము, ఉత్ప్రేక్ష, వ్యాజస్తుతి- మొదలగు అలంకారముల సరళి తెలిసికొనుట మంచిది. ఛందస్సు కూడా అర్థము చేసికొనుటకు సహకరించును.

25. వాక్యంలోని పదములన్నియు అన్యోన్య సంబంధము కలిగి ఉంటవి. 1. క్రియ కర్తతోను 2. విశేషణములు, విశేష్యములతోను సంబంధము కలిగివుండును.

i క్రియకు కర్తకు గల సంబంధమునే కారకము అంటారు. ఇది ఏడు విభక్తుల ద్వారా ఏర్పరచ బడినందున మొదటనే విభక్తి గుర్తింపు విధానము చెప్పబడినది. 1 కర్త, 2 కర్మ, 3 కరణ 4 సంప్రదాన, 5 అపాదాన, 6 సంబంధ, 7 అధికరణములు. గమనించవలెను.

సంస్కృత వాక్యములో క్రియను గుర్తించి కః ఎవరు? అని ప్రశ్నించుకుంటే కర్త వచ్చును. కం ఎవని? అంటే కర్మపదము తెలియును. అలాగే కేన-ఎవనిచేత, కస్మై = ఎవని కొరకు, కస్మాత్ =ఎవనినుండి, కస్య=ఎవనియొక్క, కస్మిన్=ఎవనియందు అను ప్రశ్నలద్వారా క్రియతో వివిధ పదములకు గల సంబంధము తెలియబడును. దీనినే ,ఆకాంక్ష' అందురు.

ii విశేష్య విశేషణ సంబంధము లోగడ చెప్పబడినది.

iii సంబంధ సర్వనామములు అవ్యయములు వాక్యభాగముల కలుపును. యత్-తత్; యదా-తదా మొదలైనవి.

Vi సంస్కృత వాక్యాలలో పూర్ణరూపమున క్రియల వాడకం చాల తక్కువ. సాధారణముగా క్రియలు చేసే పని అంతయు విశేషణములు, వాటిని చెందని అవ్యయములు, నిర్వహిస్తూ ఉండుటచే భాష నేర్చుకొనుటలో క్రియారూపనిర్ధారణకైన శ్రమ చాల తగ్గును.

26. వాక్యములో కర్త ప్రథమావిభక్తి, కర్మ ద్వితీయవిభక్తిలోను ఉంటవి. క్రియ, అకర్మకము ద్వికర్మకముగా వచ్చును.

ఉ- సః గ్రంథం పఠతి. సః గచ్ఛతి. సః రామం పుస్తకం యాచతి.

ii కర్మణ్యర్థకములో సాధారణముగా కర్త్రర్థకములోని ద్వితీయ విభక్తిలోనున్న కర్మ, ప్రథమావిభక్తి లోనికివచ్చి కర్తగా ఉండును. లోగడ కర్తగా వున్నది తృతీయ విభక్తి లోనికి పోవును. కర్మణ్యర్థమున క్రియ ఎప్పుడు ఆత్మనేపద ప్రత్యయములనే ధరించును.

ఉ- తేన గ్రంథః పఠ్యతే.

iii వాక్యములో పూర్వభాగము ఉత్తరభాగముతో సంబంధము కలిగి వుండును.

ఉ- యస్యాస్తి విత్తం- స నరః, కులీనః - ఎవనికి ధనమున్న అతడే గొప్పమనిషి యత్-తత్- అలాంటి సంబంధముల తెలుపును.

27. i వాక్యములో తర తమ భావముల తెలుపుటకు ప్రాతిపదికలకు ఈయః ఇష్ట-తర, తమ, ప్రత్యయములు చేర్చబడును

ఉ- లఘు - లఘుతర - లఘుతమ
లఘు - లఘీయః లఘిష్ఠ
పటు - పటీయః - పటిష్ఠ
మతిమత్ - మతీయః - మతిష్ఠ

ii క్రియలలోకూడ ఇవిచేరి అవ్యయములగు చుండును
ఉ। పచతి - పచతి తరాం - పచతి తమాం

iii అతిశయముగా చెప్పుటకు రెండు విధములైన ప్రత్యయము లున్ను చేరుట కలదు.

శ్రేష్ఠ - శ్రేష్ఠతర - శ్రేష్ఠతమ
పాపీయ - పాపీయస్తర - పాపీయస్తమ

iv వర, ప్రవరలు గూడ తర తమ భావముల తెల్పును.
ఉ- ముని - ముని వర - ముని ప్రవర -

28. శ్లోకమునుగాని వాక్యమునుగాని అర్థము చేసికొన దలచినపుడు పద విభజనచేసి, ఖండములను అన్వయక్రమమున పెట్టవలెను: ప్రతి పదార్థము తెలిసికొని అన్నిటిని చేర్చిన దండాన్వయ మగును. సారాంశమును క్లుప్తముగా చెప్పిన తాత్పర్య మందురు. సంస్కృత సూత్ర గ్రంథముల గ్రహించుటకు భాష్యములో చెప్పబడిన వాక్యములను గూడా పరిశీలించ వలెను.

29. కోరిన గ్రంథమును, అనగా, ఉపనిషత్తులు శ్రవ్య దృశ్య కావ్యములు, శాస్త్రములు, పురాణాదులలో వేటిని గాని ఎన్నుకొని గురుముఖతః ఒకసారి భావమును చెప్పించుకొనినచో సాహిత్య మంతయు సులభమై జ్ఞాపకము పెట్టుకొనుటకు వీలగును.

30. సకల విద్యలలో సారము అనుభవ పక్వుడైన సమకాలిక గురుని వాక్యమే. అట్టి సద్గురునకు నమస్కారము.

తమసో మా జ్యోతిర్గమయ
మృత్యోర్మా అమృతం గమయ!!

ఓం తత్సత్

**R S**

# సంస్కృత భాష

- ప్రాతిపదికలు [Basic words]
  - నామవాచకములు — Nouns.
  - సర్వనామములు — Pronouns
  - విశేషణములు — Adjectives
- ధాతువులు [Basic verb Roots]
- అవ్యయములు — Indeclenables

| అంతములు Endings | లింగములు Gender | వచనము Number | విభక్తులు | | Cases | తెలుగు ప్రత్యయములు Telugu Termination | సంస్కృత ప్రత్యయములు ఏ | ద్వి | బ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| అజంత | పుంలింగము | ఏక | ప్రథమ | కర్త | Nominative | డు. ము. వు. లు. | స్ | ఔ | అః |
| ములు | | | సంబోధన | హేవ్యయ | Vocative | ఓ. ఓయి. ఓరి. ఓసి. | | ఔ | అః |
| | | | ద్వితీయ | కర్మ | Accusative | ని. ను. ల. కూర్చి గురించి | అం | ఔ | అః |
| | స్త్రీ లింగం | ద్వి | తృతీయ | కరణ | Instrumental | చేత, చే, తోడ, తో | ఆ | భ్యాం | భిః |
| | | | చతుర్థి | ఉపాదాన | Dative | కై. కొరకు | ఏ | భ్యాం | భ్యః |
| | | | పంచమి | అపాదాన | oblative | పట్టి వలనకంటె | అః | భ్యాం | భ్యః |
| హలంత | నపుంసక | | షష్ఠి | సంబంధ | Genetive | కిన్, యొక్క, లో లోపల | అః | ఓః | ఆమ్ |
| ములు | లింగము | బ | సప్తమి | అధికరణ | Locative | అందు. ఇందు. న | ఇ | ఓః | సు |

ఉపసర్గ - ధాతువు - ప్రత్యయము = క్రియ

ఉత్తమపురుష | మధ్యమపురుష | ప్రథమపురుష

ఏకవచనము | ద్వివచనము | బహువచనము

| పద | వికరణములు Conjugations | లక్షణములు Indicators | | లకారములు Tenses & Moods. | | | జన్యధాతువులు Derivatives. | ప్రయోగము Voices |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| పరస్మై | 1 భ్వాదులు | అ | Base unchange-ble | వర్తమాన | లట్ | I Present | ణిజంతములు | కర్తరి |
| పద | 2 అదాదులు | Direct | | భూత 1 | లఙ్ | II Imperfect | Casuals | ప్రయోగము |
| | 3 జుహోత్యాదులు | Reduplica-tion | 1, 4, 6, 10 | భూత 2 | లుఙ్ | III Aorist | | Activevoice |
| ఆత్మనే | 4 దివాదులు | య | Base | భూత 3 | లిట్ | IV Perfect | సన్నంతములు | |
| పద | 5 స్వాదులు | ను | changeble 2,3,5,7,8,9 | భవిషత్ 1 | లుట్ | V Future 1 | Desiderative | కర్మణి |
| | 6 తుదాదులు | అ | | భవిషత్ 2 | లృట్ | VI Future 2 | | ప్రయోగము |
| ఉభయ | 7 రుధాదులు | న | సార్వ | సాంకేతిక | లృఙ్ | VII Conditional | యఙంతములు | Passive |
| పద | 8 తనాదులు | ఉ | ధాతుకము | ఆజ్ఞ | లోట్ | VIII Imperetive | Frequentative | |
| | 9 క్రాదులు | నా | I, II, VIII, IX | విధి | లిఙ్ | IX Potential | | భావే |
| | 10 చురాదులు | అయ | ఆర్ధధాతుక | ఆశీ | లిఙ్ | X Benedictive | నామధాతువులు | ప్రయోగము |
| | | | మిగతవి | | లేట్ | [వేదములో] | Denominative | Inpersonal |

## ప్రాతిపదికలు — అవ్యయములు

**సర్వనామములు** | **విశేషణములు** (Declenable Paticiples) | **అవ్యయములు**: ప్రతిపదోక్తములు, లాక్షణికములు (అవ్యయభవ | కృదంత | తద్ధిత)

### సర్వనామములు

- Personal — అస్మత్, యుష్మత్
- Demonstative — తత్, ఏత్
- Relative — యత్, తత్
- Interrugative — కిం
- Reflexive — ఆత్మన:
- Indefinite — కశ్చిత్, కశ్చన
- Correlative — తావత్, తాదృశ్, ఈదృశ్
- Reciprocal — అన్యోన్య, ఇతరేతర
- Possessive — మదీయ, ద్వదీయ
- Pronominal Adjective — అన్య, అన్యతమ, ఏకతమ
- Pronominal Adverbs — అస్, హా, ఇదానీమ్

### Declenable Paticiples

- Present — పచన్. పఠత్, కుర్వత్, బుధ్యమాన
- Perfect — ఈయివస్,
- Past. Passive — స్నాత, శ్రిత, క్షుబ్ధ
- Past Active — భూతవత్, కృతవత్
- Future Active — దాస్యత్
- do Active — చరిష్యమాణ
- Potential — దాతవ్య, దానీయ

### అవ్యయములు

- Prepositions — ఉపసర్గలు
  అధి, అను, అవ, ని, మొదలైనవి
- Adverbs, — సాధారణమైనవి
  నామవాచకముల, సర్వనామముల, సంఖ్యలనుండిపుట్టును, అకస్మాత్, కదా తదా, మొదలైన, సకృత్, ద్విః, చతుః, ఏకదా, ఏకశః.
- Particles — నిర్దేశించునవి
  కిల, ఖలు, తు, ను, వై, హి.
- Conjections — కలుపునవి
  అథ, ఉత, చ, కించ, వా.
- Interjections — ఆశ్చర్యార్థకములు
  బత, హా, అరే, రే, స్వాహా

Rs.

## ద్వితీయ భాగము.

## సంస్కృతము-వ్యావహారిక భాష



సంస్కృతము అతికఠినమైనదనే అపోహను ప్రజల మనసుల నుండి తొలిగించ వలసియున్నది. ఈ దిగువ సూచించిన పద్ధతిలో వ్యాకరణ నియమముల కొన్నిటిని తగ్గించినచో, సంస్కృతములో ధారాళముగా మాట్లాడుటకును, లోకవ్యవహారములకును, సౌకర్య మేర్పడును.

1. ద్వివచనములు అనుజంటను తెలుపు పదములు ప్రాచీన భాషయైన సంస్కృతము లోనేగలవు. వాడుకలో వీటిని తగ్గించినచో నామ వాచక సర్వనామ విశేషణములకు, ఏడు విభక్తులలో ఏకవచన బహు వచన రూపములు మాత్రమే నిలుచును. భాష చాలా తేలికబడును.
2. ఇందుచే క్రియాప్రకరణలో గూడ ద్వివచనముతో అవసర ముండదు. ఉత్తమ మధ్యమ ప్రథమ పురుషలలో, పరస్మైపదలో ఏకవచన బహువచన రూపములు, ఆరు మాత్రమే నిలుచును.

3. పరస్మైపద ప్రత్యయములు మాత్రమే ధాతువులకు చేర్చవచ్చును ఆత్మనేపద ప్రత్యయములు కర్మణ్యర్థకమునకు వాడుకొన వచ్చును.

4. పది వికరణములలో, 1, 2. 4, 10 మాత్రమే వాడుకొన వచ్చును.

5. వర్తమాన, భవిష్యత్తు, భూతకాలములను లట్, లఙ్, ల్రుట్ మాత్రమే వాడుకోవచ్చును. వర్తమాన ప్రత్యయములకు -ష్య- -స్య- చేర్చిన భవిష్యత్కాల మగును. దీనినే ఆశీర్వచనమునకు విధి ఆశీర్లింగ్ ఉపయోగించ వచ్చును. భూతకాల ప్రత్యయము వెనుక -ష- చేర్చినచో -ల్రుఙ్- Conditional సంకేతఅర్థకము.

అగును. Imperetive potential Moods (లోట్ లింజ్) పరస్మైపద ప్రత్యయములను అవసరమునుబట్టి వాడుకొనవచ్చును.

6. క్రియల పూర్ణరూపమునకు మారుగా వాక్యములో అవ్యయములు, తుమున్నంతములు క్త్వార్థకములు, క్రియాజన్య విశేషణములు (Present & Past Participles) వాడుకొన వచ్చును. -స్మ, మొదలగునవి క్రియలుచేయు పనులు నిర్వర్తించును.

7. విశేషణము లన్నిటికిని విభక్తిప్రత్యయముల చేర్చపనిలేదు. సామీప్యముబట్టి, విశేష్యమును వర్ణించు కొనవచ్చును.

8. పద స్వరూపముబట్టి సంస్కృతములో లింగ విచక్షణ చేయుట మానివేసి అన్ని భాషలలో వలెనే సహజమైన పద్ధతి అనుసరించిన చాలును.

9. సంభాషణలో సంధిసూత్రములు, సమాసములు ఉపయోగింప పనిలేదు. అవసర మున్నంతవరకు రచనల యందు వాడుకొన వచ్చును.

10. సంస్కృత పదములు చాలావరకు ధాతుజన్యములు. భారతీయ కళలు, శాస్త్రవిజ్ఞానము సంస్కృతభాషయందు భద్రపరచబడి యున్నది. మాతృభాషయైన సంస్కృతమునుండి దేశీయభాషలు ఉద్భవించి అందము పుష్టిచేకూరు కొన్నవి. కాన.భారతదేశ సమైక్యతకు, సంస్కృత భాష సామాన్యభాషగా ఉండుటకు తగియున్నది. శాస్త్రి పురోభివృద్ధికి తోడ్పడి, ప్రపంచజాతుల మన్నన పొందుటకు సంస్కృతమును జాతీయ వాడుకభాషగా రూపొందించుట అవసరము.

N. B. అనుబంధములో పై విషయములు గమనించి మిన హాయించిన చాలును.

అనుబంధములను A B C D E F G H అను వరసలో గుర్తు పెట్టుకొన గోర్తాను.

ఓం తత్సత్

# హలంత శబ్దములు

| ప్రథమ-సం. ప్ర | ద్వితీయ | తృతీయ | చతుర్థి | పంచమి | షష్ఠి | సప్తమి |
|---|---|---|---|---|---|---|
| సు | అం | ఆ | ఏ | అః | అః | ఇ |
| ఔ | ఔ | భ్యామ్ | భ్యామ్ | భ్యామ్ | ఓః | ఓః |
| అః | అః | భిః | భ్యః | భ్యః | ఆమ్ | సు |

చకారాంతములు. పుం. జలముచ్ = మేఘము. స్త్రీ త్వచ్ = చర్మము. న. పుం. సువాచ్ = బాగ పలుకునది.

| ప్రథమ-సం. ప్ర | ద్వితీయ | తృతీయ | చతుర్థి | పంచమి | షష్ఠి | సప్తమి |
|---|---|---|---|---|---|---|
| జలముక్ | జలముచం | జలముచా | జలముచే | జలముచః | జలముచః | జలముచి |
| జలముచౌ | జలముచౌ | జలముగ్భ్యామ్ | జలముగ్భ్యామ్ | జలముగ్భ్యామ్ | జలముచోః | రలముచోః |
| జలముచః | జలముచః | జలముగ్భిః | జలముగ్భ్యః | జలముగ్భ్యః | జలముచాం | జలముక్షు |

| ప్రథమ-సం. ప్ర | ద్వితీయ | తృతీయ | చతుర్థి | పంచమి | షష్ఠి | సప్తమి |
|---|---|---|---|---|---|---|
| త్వక్ | త్వచం | త్వచా | త్వచే | త్వచః | త్వచః | త్వచి |
| త్వచౌ | త్వచౌ | త్వగ్భ్యామ్ | త్వగ్భ్యామ్ | త్వగ్భ్యామ్ | త్వచోః | త్వచోః |
| త్వచః | త్వచః | త్వగ్భిః | త్వగ్భ్యః | త్వగ్భ్యః | త్వచామ్ | త్వక్షు |

| ప్రథమ-సం. ప్ర | ద్వితీయ | తృతీయ | చతుర్థి | పంచమి | షష్ఠి | సప్తమి |
|---|---|---|---|---|---|---|
| సువాక్ | సువాక్ | సువాచా | సువాచే | సువాచః | సువాచః | సువాచి |
| సువాచీ | సువాచీ | సువాగ్భ్యామ్ | సువాగ్భ్యామ్ | సువాగ్భ్యామ్ | సువాచోః | సువాచోః |
| సువాంచి | సువాంచి | సువాగ్భిః | సువాగ్భ్యః | సువాగ్భ్యః | సువాచాం | సువాక్షు |

జ కారాంతకములు పుం. భిషజ్.=వైద్యుడు. స్త్రీ. స్రజ్=దండ. న. పుం-అసృజ్=నెత్తురు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| భిషక్ | భిషజం | భిషజా | భిషజే | భిషజః | భిషజః | భిషజి |
| భిషజౌ | భిషజౌ | భిషగ్భ్యామ్ | భిషగ్భ్యామ్ | భిషగ్భ్యామ్ | షభిజోః | భిషజోః |
| భిషజః | భిషజః | భిషగ్భిః | భిషగ్భ్యః | భిషగ్భ్యః | భిషజామ్ | భిషక్షు |
| స్రక్ | స్రజమ్ | స్రజా | స్రజే | స్రజః | స్రజః | స్రజి |
| స్రజౌ | స్రజౌ | స్రగ్భ్యామ్ | స్రగ్భ్యామ్ | స్రగ్భ్యామ్ | స్రజోః | స్రజోః |
| స్రజః | స్రజః | స్రగ్భిః | స్రగ్భ్యః | స్రగ్భ్యః | స్రజామ్ | స్రక్షు |
| అసృక్ | అసృక్ | అసృజా | అసృజే | అసృజః | అసృజః | అసృజి |
| అసృజీ | అసృజీ | అసృగ్భ్యామ్ | అసృగ్భ్యామ్ | అసృగ్భ్యామ్ | అసృజోః | అసృజోః |
| అసృంజీ | అసృంజి | అసృగ్భిః | అసృగ్భ్యః | అసృగ్భ్యః | అసృజామ్ | అసృక్షు |

తకారాంతకములు. పుం: మరుత్=గాలి స్త్రీ. హరిత్ = న. పుం-యకృత్=మాంసము.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| మరుత్ | మరుతం | మరుతా | మరుతే | మరుతః | మరుతః | మరుతి |
| మరుతౌ | మరుతౌ | మరుద్భ్యామ్ | మరుద్భ్యామ్ | మరుద్భ్యామ్ | మరుతోః | మరుతోః |
| మరుతః | మరుతః | మరుద్భిః | మరుద్భ్యః | మరుద్భ్యః | మరుతాం | మరుత్సు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| హరిత్ | హరితం | హరితా | హరితే | హరితః | హరితః | హరితి |
| హరితౌ | హరితౌ | హరిద్భ్యామ్ | హరిద్భ్యామ్ | హరిద్భ్యామ్ | హరితోః | హరితోః |
| హరితః | హరితః | హరిద్భిః | హరిద్భ్యః | హరిద్భ్యః | హరితాం | హరిత్సు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| యకృత్ | యకృత్ | యకృతా | యకృతే | యకృతః | యకృతః | యకృతి |
| యకృతీ | యకృతీ | యకృద్భ్యామ్ | యకృద్భ్యామ్ | యకృద్భ్యామ్ | యకృతోః | యకృతోః |
| యకృంతి | యకృంతీ | యతృద్భిః | యకృద్భ్యః | యకృద్భ్యః | యకృతాం | యకృత్సు |

ద కారాంతకములు. పుం: దివిషద్=దేవత; స్త్రీ-మర్మవిద్=మర్మము తెలిసినది; న. పుం-హృద్=హృదయము.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| దివిషత్ | దివిషదమ్ | దివిషదా | దివిషదే | దివిషదః | దివిషదః | దివిషది |
| దివిషదౌ | దివిషదౌ | దివిద్భ్యామ్ | దివిషద్భ్యామ్ | దివిషద్భ్యామ్ | దినిషదోః | దివిషదోః |
| దివిషదః | దివిషదః | దివిషద్భ్యః | దివిషద్భ్యః | దివిషద్భ్యః | దివిషదామ్ | దివిషత్సు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| మర్మవిత్ | మర్మవిదమ్ | మర్మవిదా | మర్మవిదే | మర్మవిదః | మర్మవిదః | మర్మవిది |
| మర్మవిదౌ | మర్మవిదా | మర్మవిద్భ్యామ్ | మర్మవిద్భ్యామ్ | మర్మవిద్భ్యామ్ | మర్మవిదోః | మర్మవిదోః |
| మర్మవిదః | మర్మవిదః | మర్మవిద్భిః | మర్మవిద్భ్యః | మర్మవిద్భ్యః | మర్మవిదాం | మర్మవిత్సు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| హృత్ | హృత్ | హృదా | హృదే | హృదః | హృదః | హృది |
| హృదీ | హృదీ | హృద్భ్యామ్ | హృద్భ్యామ్ | హృద్భ్యామ్ | హృదోః | హృదోః |
| హృంది | హృంది | హృద్భిః | హృద్భ్యః | హాద్భ్యః | హృదాం | హృత్సు |

ధ కారాంతకములు పుం. బుధ్=తెలిసినవాడు స్త్రీ. క్షుధ్=ఆకలి. న. పుం-విస్రబ్ధః

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| బుత్ | బుధమ్ | బుధా | బుధే | బుధః | బుధః | బుధి |
| బుధౌ | బుధౌ | భుద్భ్యామ్ | భుద్భ్యామ్ | భుద్భ్యామ్ | బుధోః | బుధోః |
| బుధః | బుధః | భుద్భిః | భుద్భ్యః | సుధ్భ్యః | బుధామ్ | భుత్సు |
| క్షుత్ | క్షుధమ్ | క్షుధా | క్షుధే | క్షుధః | క్షుధః | క్షుధి |
| క్షుధౌ | క్షుధౌ | క్షుద్భ్యామ్ | క్షుద్భ్యామ్ | క్షుద్భ్యామ్ | క్షుధోః | క్షుధోః |
| క్షుధః | క్షుధః | క్షుద్భిః | క్షుద్భ్యః | క్షుద్భ్యః | క్షుధామ్ | క్షుత్సు |

నకారాంతములు. పుం. ఆత్మన్=తాను; స్త్రీ సీమన్=దేశము; న. పుం. గుణిన్=గుణముగలది

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఆత్మా-ఆత్మన్ | ఆత్మానమ్ | ఆత్మనా | ఆత్మనే | ఆత్మనః | ఆత్మనః | ఆత్మని |
| ఆత్మానౌ | ఆత్మానౌ | ఆత్మభ్యామ్ | ఆత్మభ్యామ్ | ఆత్మభ్యామ్ | ఆత్మనోః | ఆత్మనోః |
| ఆత్మానః | ఆత్మానః | ఆత్మభిః | ఆత్మభ్యః | ఆత్మభ్యః | ఆత్మనామ్ | ఆత్మసు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| సీమా-సీమన్ | సీమానమ్ | సీమ్నా | సీమ్నే | సీమ్నః | సీమ్నః | సీమని |
| సీమానౌ | సీమానౌ | సీమభ్యామ్ | సీమభ్యామ్ | సీమభ్యామ్ | సీమనోః | సీమనోః |
| సీమానః | సీమ్నః | సీమభిః | సీమభ్యః | సీమభ్యః | సీమ్నామ్ | సీమసు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| గుణి గుణిన్ | గుణి | గుణినా | గుణినే | గుణినః | గుణినః | గుణిని |
| గుణినీ | గుణినీ | గుణిభ్యామ్ | గుణిభ్యామ్ | గుణిభ్యామ్ | గుణినోః | గుణినోః |
| గుణీని | గుణీని | గుణిభిః | గుణిభ్యః | గుణిభ్యః | గుణినామ్ | గుణిషు |

శ కారాంతములు. పుం-విట్=మనుష్యుడు; స్త్రీ దిక్=దిక్కు; న. పుం-తాదృక్=అట్టిది

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| విట్ | విశమ్ | విశా | విశే | విశః | విశః | విశి |
| విశౌ | విశౌ | విడ్భ్యామ్ | విడ్భ్యామ్ | విడ్భ్యామ్ | విశోః | విశోః |
| విశః | విశః | విడ్భిః | విడ్భ్యః | విడ్భ్యః | విశాం | విట్సు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| దిక్ | దిశం | దిశా | దిశే | దిశః | దిశః | దిశి |
| దిశౌ | దిశౌ | దిగ్భ్యామ్ | దిగ్భ్యామ్ | దిగ్భ్యామ్ | దిశోః | దిశోః |
| దిశః | దిశః | దిగ్భిః | దిగ్భ్యః | దిగ్భ్యః | దిశాం | దిట్సు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| తాదృక్ | తాదృక్ | తాదృశా | తాదృశే | తాదృశః | తాదృశః | తాదృశి |
| తాదృశీ | తాదృశీ | తాదృగ్భ్యామ్ | తాదృగ్భ్యామ్ | తాదృగ్భ్యామ్ | తాదృశోః | తాదృశోః |
| తాదృంశి | తాదృంశి | తాదృగ్భిః | తాదృగ్భ్యః | తాదృగ్భ్యః | తాదృశామ్ | తాదృక్షు |

ష కారాంతకములు పుం. ద్విష్=     స్త్రీ. సజుష్=పొందినది     న. పుం-సితత్విష్

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ద్విట్ | ద్విషమ్ | ద్విషా | ద్విషే | ద్విషః | ద్విషః | ద్విషి |
| ద్విషౌ | ద్విషౌ | ద్విడ్భ్యామ్ | ద్విడ్భ్యామ్ | ద్విడ్భ్యామ్ | ద్విషోః | ద్విషోః |
| ద్విషః | ద్విషః | ద్విడ్భిః | ద్విడ్భ్యః | ద్విడ్భ్యః | ద్విషామ్ | ద్విట్సు |
| సజూః | సజుషమ్ | సజుషా | సజుషే | సజుషః | సజుషః | సజుషి |
| సజుషౌ | సజుషౌ | సజూర్భ్యామ్ | సజూర్భ్యామ్ | సజూర్భ్యామ్ | సజుషోః | సజుషోః |
| సజుషః | సజుషః | సజూర్భిః | సజూర్భ్యః | సజూర్భ్యః | సజుషాం | సజుష్షు |
| సితత్విట్ | సితత్విట్ | సితత్విషా | సితత్విషే | సితత్విషః | సితత్విషః | సితత్విషి |
| సితత్విషీ | సితత్విషీ | సితద్విడ్భ్యామ్ | సితద్విడ్భ్యామ్ | సితద్విడ్భ్యామ్ | సితత్విషోః | సితత్విషోః |
| సితత్వింషి | సితత్వింషి | సితద్విడ్భిః | సితద్విడ్భ్యః | సితద్విడ్భ్యః | సితత్విషాం | సితత్విట్సు |

స కారాంతములు. పుం: వేధస్=బ్రహ్మ; స్త్రీ-సుమనస్= ; న. పుం-మనస్=మనస్సు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| వేధాః-వేధః | వేధసం | వేధసా | వేధసే | వేధసః | వేధసః | వేధసి |
| వేధసౌ | వేధసౌ | వేధోభ్యామ్ | వేధోభ్యామ్ | వేధోభ్యామ్ | వేధసోః | వేధసోః |
| వేధసః | వేధసః | వేధోభిః | వేధోభ్యః | వేధోభ్యః | వేధసాం | వేధస్సు |
| సుమనః | సుమనసం | సుమనసా | సుమనసే | సుమనసః | సుమనసః | సుమనసి |
| సుమనసౌ | సుమనసౌ | సుమనోభ్యామ్ | సుమనోభ్యామ్ | సుమనోభ్యామ్ | సుమనసోః | సుమనసోః |
| సుమనసః | సుమనసః | సుమనోభిః | సుమనోభ్యః | సుమనోభ్యః | సుమనసామ్ | సుమనస్సు |
| మనః | మనః | మనసా | మనసే | మనసః | మనసః | మనసి |
| మనసీ | మనసీ | మనోభ్యామ్ | మనోభ్యామ్ | మనోభ్యామ్ | మనసోః | మనసోః |
| మనాంసి | మనాంసి | మనోభిః | మనోభ్యః | మనోభ్యః | మదసాం | మనస్సు |

హ కారాంతకములు. పుం. లిహ్=ఆస్వాదించువాడు; స్త్రీ-ఉపానహ్=పాదుక్; న. పుం. లిహ్=ఆస్వాదించునది

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| లిట్ | లిహం | లిహా | లిహే | లిహః | లిహః | లిహి |
| లిహౌ | లిహౌ | లిడ్భ్యాం | లిడ్భ్యాం | లిడ్భ్యాం | లిహోః | లిహోః |
| లిహః | లిహః | లిడ్భిః | లిడ్భ్యః | లిడ్భ్యః | లిహాం | లిట్సు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఉపానత్ | ఉపానహం | ఉపానహా | ఉపానహే | ఉపానహః | ఉపానహః | ఉపానహి |
| ఉపానహౌ | ఉపానహౌ | ఉపానద్భ్యామ్ | ఉపానద్భ్యామ్ | ఉపానద్భ్యామ్ | ఉపానహోః | ఉపానహోః |
| ఉపానహః | ఉపానహః | ఉపానద్భిః | ఉపానద్భ్యః | ఉపానద్భ్యః | ఉపానహాం | ఉపానత్సు |
| లిట్ | లిట్ | లిహా | లిహే | లిహః | లిహః | లిహి |
| లిహీ | లిహీ | లిడ్భ్యామ్ | లిడ్భ్యామ్ | లిడ్భ్యామ్ | లిహోః | లిహోః |
| లింహి | లింహి | లిడ్భిః | లిడ్భ్యః | లిడ్భ్యః | లిహామ్ | లిట్సు |

లిజంతములు

ఇ కారాంతకములు పుం. హరిః=విష్ణువు; స్త్రీ. మతిః= న. పుం-వారి=నీరు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| హరిః-హరే | హరిం | హరిణా | హరయే | హరేః | హరేః | హరౌ |
| హరీ | హరీ | హరిభ్యామ్ | హరిభ్యామ్ | హరిభ్యామ్ | హర్యోః | హర్యోః |
| హరయః | హరీన్ | హరిభిః | హరిభ్యః | హరిభ్యః | హరీణామ్ | హరిషు |
| మతిః | మతిం | మత్యా | మతయే | మత్యాః | మత్యాః | మత్యామ్ |
| మతీ | మతీ | మతిభ్యామ్ | మతిభ్యామ్ | మతిభ్యామ్ | మత్యోః | మత్యోః |
| మతయః | మతీః | మతిభిః | మతిభ్యః | మతిభ్యః | మతీనామ్ | మతిషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| వారి | వారి | వారిణా | వారిణే | వారిణః | వారిణః | వారిణి |
| వారిణీ | వారిణీ | వారిభ్యామ్ | వారిభ్యామ్ | వారిభ్యామ్ | వారిణోః | వారిణోః |
| వారీణి | వారీణి | వారిభిః | వారిభ్యః | వారిభ్యః | వారీణామ్ | వారిషు |

ఈ కారాంతములు. పుం-సుధీ= స్త్రీ గారీ=పారతి; న. పుం-ప్రధీ=మిక్కిలి ధ్యానించువాడు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| సుధీః | సుధియమ్ | సుధియా | సుధియే | సుధియః | సుధియః | సుధియి |
| సుధియౌ | సుధియౌ | సుధీభ్యామ్ | సుధీభ్యామ్ | సుధీభ్యామ్ | సుధియోః | సుధియోః |
| సుధియః | సుధియః | సుధీభిః | సుధీభ్యః | సుధీభ్యః | సుధియామ్ | సుధీషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| గారీ-గారం | గారీమ్ | గారిణా | గారిణే | గార్యాః | గార్యాః | గార్యామ్ |
| గార్యౌ | గార్యౌ | గారీభ్యామ్ | గారీభ్యామ్ | గారీభ్యామ్ | గార్యోః | గార్యోః |
| గార్యః | గార్యః | గారీభిః | గారీభ్యః | గారీభ్యః | గారీణామ్ | గారీషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ప్రధీ | ప్రధీ | ప్రధ్యా<br>ప్రధినా | ప్రధ్యే<br>ప్రధినే | ప్రధ్యః<br>ప్రధినః | ప్రధ్యః<br>ప్రధినః | ప్రధ్యి<br>ప్రధిని |
| ప్రధ్యౌ | ప్రధ్యౌ | ప్రధీభ్యామ్ | ప్రధీభ్యామ్ | ప్రధీభ్యామ్ | (ప్రధ్యోః ప్రధినోః) - | ,, |
| ప్రధ్యః | ప్రధ్యః | ప్రధీభిః | ప్రధీభ్యః | ప్రధభ్యః | ప్రధ్యామ్ | ప్రధీషు |

ఉ కారాంతములు పుం. శంభు=శివుడు; స్త్రీ. ధేను=ఆవు; న. పుం-మధు=తేనె

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| శంభుః-శంభో | శంభుమ్ | శంభునా | శంభవే | శంభోః | శమ్భోః | శమ్భౌ |
| శమ్భూ | శంభూ | శమ్భుభ్యామ్ | శమ్భుభ్యామ్ | శమ్భుభ్యామ్ | సమ్భ్వోః | శమ్భ్వోః |
| శమ్భవః | శంభూన్ | శమ్భుభిః | శమ్భుభ్యః | శమ్భుభ్యః | శమ్భూనామ్ | శమ్భుషు |
| ధేనుః-ధేనో | ధేనుమ్ | ధేన్వా | ధేనవే-ధేన్వై | ధేన్వాః-ధేనోః | ధేన్వాః-ధేనోః | ధేన్వామ్ ధేనౌ |
| ధేనూ | ధేనూ | ధేనుభ్యామ్ | ధేనుభ్యామ్ | ధేనుభ్యామ్ | ధేన్వోః | ధేన్వోః |
| ధేనవః | ధేనూః | ధేనుభిః | ధేనుభ్యః | ధేనుభ్యః | ధేనూనామ్ | ధేనుషు |
| మధు-మధో | మధు | మధునా | మధునే | మధునః | మధునః | మధుని |
| మధునీ | మధునీ | మధుభ్యామ్ | మధుభ్యామ్ | మధుభ్యామ్ | మధునోః | మధునోః |
| మధూని | మధూని | మధుభిః | మధుభ్యః | మధుభ్యః | మధూనామ్ | మధుషు |

ఊ కారాంతములు. పుం. ఖలపూః=కళ్లముఊడ్చువాడు; స్త్రీ వధూ=పెండ్లికూతురు; న. పుం. లేవు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఖలపూః | ఖలప్వమ్ | ఖలప్వా | ఖలప్వే | ఖలప్వః | ఖలప్వః | ఖలప్వి |
| ఖలప్వౌ | ఖలప్వౌ | ఖలపూభ్యామ్ | ఖలపూభ్యామ్ | ఖలపూభ్యామ్ | ఖలప్వోః | ఖలప్వోః |
| ఖలప్వః | ఖలప్వః | ఖలపూభిః | ఖలపూభ్యః | ఖలపూభ్యః | ఖలప్వామ్ | ఖలపూషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| వధూః-వధు | వధూమ్ | వధ్వా | వధ్వై | వధ్వాః | వధ్వాః | వధ్వామ్ |
| వధ్వౌ | వధ్వౌ | వధూభ్యామ్ | వధూభ్యామ్ | వధూభ్యామ్ | వధ్వోః | వధ్వోః |
| వధ్వః | వధూః | వధూభిః | వధూభ్యః | వధూభ్యః | వధూనామ్ | వధూషు |

ఋ కారాంతములు. పుం. ధాతృ=బ్రహ్మ; స్త్రీ. మాతృ=తల్లి; న. పుం. కర్తృ=చేయునది

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ధాతా-ధాతః | ధాతారమ్ | ధాత్రా | ధాత్రే | ధాతుః | ధాతుః | ధాతరి |
| ధాతారౌ | ధాతారౌ | ధాతృభ్యామ్ | ధాతృభ్యామ్ | ధాతృభ్యామ్ | ధాత్రోః | ధాత్రోః |
| ధాతారః | ధాతౄన్ | ధాతృభిః | ధాతృభ్యః | ధాతృభ్యః | ధాతౄణామ్ | ధాతృషు |
| మాతా-మాతః | మాతరమ్ | మాత్రా | మాత్రే | మాతుః | మాతుః | మాతరి |
| మాతరౌ | మాతరౌ | మాతృభ్యామ్ | మాతృభ్యామ్ | మాతృభ్యామ్ | మాత్రోః | మాత్రోః |
| మాతరః | మాతౄః | మాతృభిః | మాతృభ్యః | మాతృభ్యః | మాతౄణామ్ | మాతృషు |
| కర్తృ-కర్తృ కర్తః | కర్తృ | కర్తృణా కర్త్రా | కర్తృణే కర్త్రే | కర్తృణః కర్తుః | కర్తృణః కర్తుః | కర్తృణి కర్తరి |
| కర్తృణీ | కర్తృణీ | కర్తృభ్యామ్ | కర్తృభ్యామ్ | కర్తృభ్యామ్ | (కర్తృణోః-కర్త్రోః) - | ,, |
| కర్తౄణి | కర్తౄణి | కర్తృభిః | కర్తృభ్యః | కర్తృభ్యః | కర్తౄణామ్ . | కర్తృషు |

౧ అకారాంతములు. పుం. రామః=రాముడు; స్త్రీ. జర=ముసలితనము; న. పుం. ఫలము = పండు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| రామః-రామ | రామం | రామేణ | రామాయ | రామాత్ | రామస్య | రామే |
| రామౌ | రామౌ | రామాభ్యామ్ | రామాభ్యామ్ | రామాభ్యామ్ | రామయోః | రామయోః |
| రామాః | రామాన్ | రామైః | రామేభ్యః | రామేభ్యః | రామాణాం | రామేషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| రామ-రమే | రమామ్ | రమయా | రమాయై | రమాయాః | రమాయాః | రమాయామ్ |
| రమే | రమే | రమాభ్యామ్ | రమాభ్యామ్ | రమాభ్యామ్ | రమయోః | రమయోః |
| రమాః | రమాః | రమాభిః | రమాభ్యః | రమాభ్యః | రమాణాం | రమాసు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఫలమ్ | ఫలమ్ | ఫలేన | ఫలాయ | ఫలాత్ | ఫలస్య | ఫలే |
| ఫలే | ఫలే | ఫలాభ్యామ్ | ఫలాభ్యామ్ | ఫలాభ్యామ్ | ఫలయోః | ఫలయోః |
| ఫలాని | ఫలాని | ఫలైః | ఫలేభ్యః | ఫలేభ్యః | ఫలానామ్ | ఫలాసు |

# సర్వనామ శబ్దములు



తత్ శబ్దము వాడు=పుం, ఆమె=స్త్రీ, అది=నపు.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| సః | తమ్ | తేన | తస్మై | తస్మాత్ | తస్య | తస్మిన్ |
| తౌ | తౌ | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తయోః | తయోః |
| తే | తాన్ | తైః | తేభ్యః | తేభ్యః | తేషామ్ | తేషు |
| సా | తామ్ | తయా | తస్యై | తస్యాః | తస్యాః | తస్యామ్ |
| తే | తే | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తయోః | తయోః |
| తాః | తాః | తాభిః | తాభ్యః | తాభ్యః | తాసామ్ | తాసు |
| తత్ | తత్ | తేన | తస్మై | తస్మాత్ | తస్య | తస్మిన్ |
| తే | తే | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తాభ్యామ్ | తయోః | తయోః |
| తాని | తాని | తైః | తేభ్యః | తేభ్యః | తేషామ్ | తేషు |

యత్ శబ్దము ఎవడు=పుం. ఏమె=స్త్రీ ఏది=న. పుం.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| యః | యమ్ | యేన | యస్మై | యస్మాత్ | యస్య | యస్మిన్ |
| యౌ | యౌ | యాభ్యామ్ | యాభ్యామ్ | యాభ్యామ్ | యయోః | యయోః |
| యే | యాన్ | యైః | యేభ్యః | యేభ్యః | యేషామ్ | యేషు |
| యా | యామ్ | యయా | యస్యై | యస్యాః | యస్యాః | యస్యామ్ |
| యే | యే | యాభ్యామ్ | యాభ్యామ్ | యాభ్యామ్ | యయోః | యయోః |
| యాః | యాః | యాభిః | యాభ్యః | యాభ్యః | యాసామ్ | యాసు |
| యత్ | యత్ | యేన | | | | |
| యే | యే | శేషం పుం. లింగవత్ | | | | |
| యాని | యాని | | | | | |

ఏతత్ శబ్దము ఇతడు=పుం, ఈమె=స్త్రీ; ఇది = న. పుం.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏషః | ఏతమ్-ఏనమ్ | ఏతేన-ఏనేన | ఏతస్మై | ఏతస్మాత్ | ఏతస్య | ఏతస్మిన్ |
| ఏతౌ | ఏతౌ-ఏనౌ | ఏతాభ్యామ్ | ఏతాభ్యామ్ | ఏతాభ్యామ్ | (ఏతయోః ఏనయోః) | - ,, |
| ఏతే | ఏతాన్-ఏనాన్ | ఏతైః | ఏతేభ్యః | ఏతాభ్యః | ఏతేషామ్ | ఏతేషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏషా | ఏతామ్-ఏనామ్ | ఏతయా | ఏతస్యై | ఏఫస్యాః | ఏతస్యాః | ఏతస్యామ్ |
| ఏతే | ఏతే-ఏనే | ఏతాభ్యామ్ | ఏతాభ్యామ్ | ఏతాభ్యామ్ | (ఏతయోః-ఏనయోః) - ,, | |
| ఏతాః | ఏనాః | ఏతాభిః | ఏతాభ్యః | ఏతాభ్యః | ఏతాసామ్ | ఏతాసు |

| | | |
|---|---|---|
| ఏతత్ | ఏతత్-ఏనత్ | శేషం. పుం. వత్ |
| ఏతే | ఏతే-ఏనే | |
| ఏతాని | ఏతాని-ఏనాని | |

కిమ్-శబ్దః పుం-ఎవడు, స్త్రీ-ఎవతె. న. పు = ఏది

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| కః | కమ్ | కేన | కస్మై | కస్మాత్ | కస్య | కస్మిన్ |
| కౌ | కౌ | కాభ్యామ్ | కాభ్యామ్ | కాభ్యామ్ | కయోః | కయోః |
| కే | కాన్ | కైః | కేభ్యః | కేభ్యః | కేషామ్ | కేషు |
| కా | కామ్ | కయా | కస్యై | కస్యాః | కస్యాః | కస్యామ్ |
| కే | కే | కాభ్యామ్ | కాభ్యామ్ | కాభ్యామ్ | కయోః | కయోః |
| కాః | కాః | కాభిః | కాభ్యః | కాభ్యః | కాసామ్ | కాసు |

| | | |
|---|---|---|
| కిం | కిం | శేషం పుం. వత్ |
| కే | కే | |
| కాని | కాని | |

సర్వః. పుం. = అందరు మగవారు. స్త్రీ = అందరు స్త్రీలు న. పుం.=అన్నివస్తువులు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| సర్వః-సర్వ | సర్వమ్ | సర్వేణ | సర్వస్మై | సర్వస్మాత్ | సర్వస్య | సర్వస్మిన్ |
| సర్వౌ | సర్వౌ | సర్వాభ్యామ్ | సర్వాభ్యామ్ | సర్వాభ్యామ్ | సర్వయోః | సర్వయోః |
| సర్వే | సర్వాన్ | సర్వైః | సర్వేభ్యః | సర్వేభ్యః | సర్వేషాసు | సర్వేషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| సర్వా-సర్వే | సర్వామ్ | సర్వయా | సర్వస్యై | సర్వస్యాః | సర్వస్యాః | సర్వస్యామ్ |
| సర్వే | సర్వే | సర్వాభ్యామ్ | సర్వాభ్యాం | సర్వాభ్యాం | సర్వయోః | సర్వయోః |
| సర్వాః | సర్వాః | సర్వాభిః | సర్వాభ్యః | సర్వాభ్యః | సర్వాసామ్ | సర్వాసు |

| | | |
|---|---|---|
| సర్వమ్-సర్వ | సర్వమ్ | శేషం - పుం. వత్ |
| సర్వే | సర్వే | |
| సర్వాణి | సర్వాణి | |

ప్రథమ శబ్దః  పుం=మొదటివాడు;  స్త్రీ=మొదట స్త్రీ;  న. పుం. = మొదటిది.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ప్రథమః-ప్రథమ | ప్రథమం | ప్రథమేణ | ప్రథమాయ | ప్రథమాత్ | ప్రథమస్య | ప్రథమే |
| ప్రథమౌ | ప్రథమౌ | ప్రథమాభ్యామ్ | ప్రథమాభ్యామ్ | ప్రథమాభ్యామ్ | ప్రథమయోః | ప్రథమయోః |
| ప్రథమాః | ప్రథమాన్ | ప్రథమైః | ప్రథమేభ్యః | ప్రథమేభ్యః | ప్రథమానామ్ | ప్రథమేషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ప్రథమా | ప్రథమాం | ప్రథమయా | ప్రథమాయై | ప్రథమాయాః | ప్రథమాయాః | ప్రథమాయామ్ |
| ప్రథమే | ప్రథమే | ప్రథమాభ్యామ్ | ప్రథమాభ్యామ్ | ప్రథమాభ్యామ్ | ప్రథమయోః | ప్రథమయోః |
| ప్రథమాః | ప్రథమాః | ప్రథమాభిః | ప్రథమాభ్యః | ప్రథమాభ్యః | ప్రథమానాం | ప్రథమాసు |

| | | |
|---|---|---|
| ప్రథమం | ప్రథమం | శేషం పుం. వత్ |
| ప్రథమే | ప్రథమే | |
| ప్రథమాణి | ప్రథమాణి | |

ఏకః. సంఖ్యావాచకమైతే నిత్యైక వచనాంతమగును. పుం. స్త్రీ. న. పుం. లలో

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఏకః-ఏక | ఏకమ్ | ఏకేన | ఏకస్మై | ఏకస్మాత్ | ఏకస్య | ఏకస్మిన్ |
| ఏకా | ఏకామ్ | ఏకయా | ఏకస్యై | ఏకస్యాః | ఏకస్యాః | ఏకస్యామ్ |
| ఏకమ్ | ఏకమ్ | శేషమ్ పుం. వత్ | | | | |

ఉభయశబ్దము - పుం - రెండు అవయవములు గలవాడు స్త్రీ-కలస్త్రీ న. పుం-కలది

దీనికి ద్వివచనములేదు.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఉభయః-ఉభయ | ఉభయమ్ | ఉభయేన | ఉభయస్మై | ఉభయస్మాత్ | ఉభయస్య | ఉభయస్మిన్ |
| ఉభయే | ఉభయాన్ | ఉభయైః | ఉభయేభ్యః | ఉభయేభ్యః | ఉభయేషామ్ | ఉభయేషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఉభయా | ఉభయామ్ | ఉభయయా | ఉభయస్యై | ఉభయస్యాః | ఉభయస్యాః | ఉభయస్యామ్ |
| ఉభయే | ఉభయాః | ఉభభిః | ఉభయాభ్యః | ఉభయాభ్యః | ఉభయసామ్ | ఉభయాసు |

| | | |
|---|---|---|
| ఉభయం | ఉభయం | శేషం పుం. వత్ |
| ఉభయాని | ఉభయాని | |

ద్విశబ్దః - ఉభయశబ్ద-నిత్యద్వివచనాన్తః పుం. - ఇద్దరు స్త్రీ. - ఇద్దరు న. పుం. - రెండు

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ద్వౌ | ద్వౌ | ద్వాభ్యామ్ | ద్వాభ్యామ్ | ద్వాభ్యామ్ | ద్వయోః | ద్వయోః |
| ద్వే | ద్వే | | | | | |
| ద్వే | ద్వే | | | | | |

ఇదమ్ శబ్దః. పుం. = వీడు. స్త్రీ = ఈమె న. పుం.=ఇది.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| అయం | ఇమమ్-ఏనమ్ | అనేన-ఏనేన | అస్మై | అస్మాత్ | అస్య | అస్మిన్ |
| ఇమౌ | ఇమౌ-ఏనౌ | ఆభ్యామ్ | ఆభ్యామ్ | ఆభ్యామ్ | (అనయోః-ఏనయోః) - ,, | |
| ఇమే | ఇమాన్-ఏనాన్ | ఏభిః | ఏభ్యః | ఏభ్యః | ఏషామ్ | ఏషు |
| ఇదమ్ | ఇమామ్-ఏనామ్ | అనయా-ఏనయా | అస్యై | అస్యాః | అస్యాః | అస్యామ్ |
| ఇమే | ఇమే-ఏనే | ఆభ్యామ్ | ఆభ్యామ్ | ఆభ్యామ్ | (అనయోః-ఏనయోః) - ,, | |
| ఇమాః | ఇమాః-ఏనాః | ఆభిః | ఆభ్యః | ఆభ్యః | ఆసామ్ | ఆసు |

| | | |
|---|---|---|
| ఇదమ్ | ఇదమ్-ఏనత్ | శేషం. పుం. వత్ |
| ఇమే | ఇమే-ఏనే | |
| ఇమాని | ఇమాని-ఏనాని | |

అదశ్శబ్దః - పుం. వీడు. స్త్రీ. ఈమె. న. పుం. - ఇది.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| అసౌ | అముమ్ | అమునా | అముష్మై | అముష్మాత్ | అముష్య | అముష్మిన్ |
| అమూ | అమూ | అమూభ్యామ్ | అమూభ్యామ్ | అమూభ్యామ్ | అముయోః | అముయోః |
| అమీ | అమూన్ | అమీభిః | అమీభ్యః | అమీభ్యః | అమీషామ్ | అమీషు |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| అసౌ | అమూమ్ | అముయా | అముష్యై | అముష్యాః | అముష్యాః | అముష్యామ్ |
| అమూ | అమూ | అమూభ్యామ్ | అమూభ్యామ్ | అమూభ్యామ్ | అముయోః | అముయోః |
| అమూః | అమూః | ఆమూభిః | అమూభ్యః | అమూభ్యః | అమూషామ్ | అమూషు |

| | | |
|---|---|---|
| అదః | అదః | శేషం - పుం. వత్ |
| అమూనీ | అమూ | |
| అమూని | అమూని | |

కతరశబ్దము. పుం. ఎన్నవవాడు స్త్రీ. - ఎన్నవస్త్రీ. న. పుం. - ఎన్నవది.

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| కతరః | కతరమ్ | కతరేణ | కతరస్మై | కతరస్మాత్ | కతరస్మాత్ | కతరస్మిన్ |
| కతరౌ | కతరౌ | కతరాభ్యామ్ | కతరాభ్యామ్ | కతరాభ్యామ్ | కతరయోః | కతరయోః |
| కతరే | కతరాన్ | కతరైః | కతరేభ్యః | కతరేభ్యః | కతరేషామ్ | కతరేషు |
| కతరా | కతరామ్ | కతరయా | కతరాయై | కతరస్యాః | కతరస్యాః | కతరస్యాం |
| కతరే | కతరే | కతరాభ్యాం | కతరాభ్యాం | కతరాభ్యాం | కతరయోః | కతరయోః |
| కతరాః | కతరాః | కతరాభిః | కతరాభ్యః | కతరాభ్యః | కతరాసాం | కతరాసు |

ప్ర-కతరం, కతరే, కతరాణి. ద్వితీయ కతరం, కతరే. కతరాణి-శేషం పుం, వత్.

అస్మత్, యుష్మత్ శబ్దములు లోగడ వివరించబడినవి.

# క్రియా ప్రకరణము = వికరణములు 10. **Conjugations**

| వర్తమానకాలము | ఏకవచనము | ద్వివచనము | బహువచనము | ఏకవచనము | ద్వివచనము | బహువచనము |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ఉత్తమపురుష-నేను | మి | వః | మః | ఇ | వహే | మహే |
| మధ్యమపురుష-నీవు | సి | థః | థ | సే | ఇథే | ధ్వే |
| ప్రథమపురుష-వాడు | తి | తః | అంతి | తే | ఇతే | అంతే |

1. భ్వాదులు. పరస్మైపద. బుధ్= తెలుపుట — ఆత్మనేపద-వంద్ =నమస్కరించు.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| బోధామి | బోధావః | బోధామః | వందే | వందావహే | వందామహే |
| బోధసి | బోధథః | బోధథ | వందసే | వందేథే | వందధ్వే |
| బోధతి | బోధతః | బోధంతి | వందతే | వందేతే | వందంతే |

2 అదాదులు పరస్మైపద అస్=ఉండుట. — ఆత్మనేపద (Rare) అస్=ఉండుట.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| అస్మి | స్వః | స్మః | హే | స్వహే | స్మహే |
| అసి | స్థః | స్థ | సే | సాథే | ధ్వే |
| అస్తి | స్తః | సంతి | స్తే | సాతే | సతే |

3. జుహోత్యాదులు. పరస్మైపద. కి=తెలిసికొను ఆత్మనేపద ధా=ధరించు:

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| చికేమి | చికివః | చికిమః | దధే | దధ్వహే | దధ్మహే |
| చికేషి | చికిథః | చికిథ | ధత్సే | దధాథే | దధ్వే |
| చికేతి | చికితః | చిక్యంతి | ధత్తే | దధాతే | దధతే |

4. దివాదులు పరస్మైపద. తుష్=తృప్తిపడు ఆత్మనేపద క్షుభ్=కలతచెందు.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| తుష్యామి | తుష్యావః | తుష్యామః | క్షుభ్యే | క్షుభ్యావహే | క్షుభ్యామహే |
| తుష్యసి | తుష్యథః | తుష్యథ | క్షుభ్యసే | క్షుభ్యేథే | క్షుభ్యధ్వే |
| తుష్యతి | తుష్యతః | తుష్యంతి | క్షుభ్యతే | క్షుభ్యేతే | క్షుభ్యంతే |

5. స్వాదులు. సున్=రసము తీయు పరస్మైపద ఆత్మనేపద

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| సునోమి | సునువః-సున్వః | సునుమః-సున్మః | సున్వే | సునువహే-సున్వహే | సునుమహే-సున్మహే |
| సునోషి | సునుథః | సునుథ | సునుషే | సున్వాథే | సునుధ్వే |
| సునోతి | సునుతః | సున్వంతి | సునుతే | సున్వాతే | సున్వతే |

6\. తుదాదులు. పరస్మైపద    క్షిప్=త్రోయు    ఆత్మనేపద

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| క్షిపామి | క్షిపావః | క్షిపామః | క్షిపే | క్షిపావహే | క్షిపామహే |
| క్షిపసి | క్షిపథః | క్షిపథ | క్షిపసే | క్షిపేథే | క్షిపధ్వే |
| క్షిపతి | క్షిపతః | క్షిపంతి | క్షిపతే | క్షిపేతే | క్షిపంతే |

7\. రుధాదులు. పరస్మైపద    రుధ్=అడ్డగించు    ఆత్మనేపద

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| రుణధ్మి | రున్ధ్వః | రున్ధ్మః | రున్ధే | రున్ధ్వహే | రున్ధ్మహే |
| తన్వః | తన్వః | | | తనువహే | తనుమహే |
| రుణత్సి | రున్ధః | రున్ధ | రున్త్సే | రున్ధాథే | రున్ధ్వే |
| రుణద్ధి | రున్ధః | రున్ధతి | రున్ద్ధే | రున్ధాతే | రున్ధతే |

8\. తనాదులు. పరస్మైపద    తన్=విస్తరించు.    ఆత్మనేపద

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| తనోమి | తనువః | తనుమః | తన్వే | తన్వహే | తన్మహే |
| తనోషి | తనుథః | తనుథ | తనుషే | తన్వాథే | తనుధ్వే |
| తనోతి | తనుతః | తన్వంతి | తనుతే | తన్వాతే | తన్వతే |

9. క్ర్యాదుల పరస్మైపద  క్రీఞ్=కొనుట  ఆత్మనేపద.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| క్రీణామి | క్రీణీవః | క్రీణీమః | క్రీణే | క్రీణీవహే | క్రీణీమహే |
| క్రీణాసి | క్రీణీథః | క్రీణీథ | క్రీణీషే | క్రీణాథే | క్రీణీధ్వే |
| క్రీణాతి | క్రీణీతః | క్రీణంతి | క్రీణీతే | క్రీణాతే | క్రీణ |

10. చురాదయః, పరస్మైపద  చుర్-దొంగిలించు  ఆత్మనేపద.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| చోరయామి | చోరయావః | చోరయామః | చోరయే | చోరయావహే | చోరయామహే |
| చోరయసి | చోరయథః | చోరయథ | చోరయసే | చోరయేథే | చోరయధ్వే |
| చోరయతి | చోరయతః | చోరయంతి | జోరయతే | చోరయేతే | చోరయంతే |



# కాలములు ౼ అర్థకములు = లకారములు 10. Tenses & Moods.



| పరస్మైపద | | | ఆత్మనేపద | | |
|---|---|---|---|---|---|

1. వర్తమానకాలము **Present tense** భూ=ఉండు లట్ దుహ్=పిండు ష. ఆ.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| భవామి | భవావః | భవామః | దుహే | దుహ్వహే | దుహ్మహే |
| భవసి | భవథః | భవథ | ధుక్షే | దుహాథే | ధుగ్ధ్వే |
| భవతి | భవతః | భవంతి | దుగ్ధే | దుహాతే | దుహతే |

2. భూతకాలము 3 **Past tenses** - లఙ్, లుఙ్, లిట్.

**i లఙ్-Imperfect.** కృ-చేయు. ప. ఆ.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| అభవమ్ | అభవావ | అభవామ | అకుర్వి | అకుర్వహి | అకుర్మహి |
| అభవః | అభవతం | అభవత | అకురుథాః | అకుర్వాథామ్ | అకుర్వమ్ |
| అభవత్ | అభవతాం | అభవన్ | అకురుత | అకుర్వాతామ్ | అకుర్వత |

### ii లుఙ్ - Aorist.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| అభూవమ్ | అభూవ | అభూమ | అకృషి | అకృష్వహి | అకృష్మహి |
| అభూః | అభూతం | అభూత | అకృథాః | అకృషాథామ్ | అకృఢ్వమ్ |
| అభూత్ | అభూతామ్ | అభూవన్ | అకృత | అకృషాతామ్ | అకృషత |

### iii లిట్ - Perfect.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| బభూవ | బభూవివ | బభూవిమ | చక్రే | చకృవహే | చకృమహే |
| బభూవిథ | బభూవథుః | బభూవ | చకృషే | చక్రాథే | చకృఢ్వే |
| బభూవ | బభూవతుః | బభూవుః | చక్రే | చక్రాతే | చక్రిరే |

౪. భవిష్యత్కాలములు 2. Futures - లుట్, లృట్

### i లుట్ - Periphrastic Future

దా=ఇచ్చు ప. ఆ.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| భవితాస్మి | భవితాస్వః | భవితాస్మః | దాతాహే | దాతాస్వహే | దాతాస్మహే |
| భవితాసి | భవితాస్థః | భవితాస్థ | దాతాసే | దాతాసాథే | దాతాధ్వే |
| భవితా | భవితారౌ | భవితారః | దాతా | దాతారౌ | దాతారః |

ii ఌట్, Future

| | | |
|---|---|---|
| భవిష్యామి | భవిష్యావః | భవిష్యామః |
| భవిష్యసి | భవిష్యథః | భవిష్యథ |
| భవిష్యతి | భవిష్యతః. | భవిష్యంతి |

4. అర్థకములు ఌఙ్-Moods

| | | |
|---|---|---|
| అభవిష్యమ్ | అభవిష్యావ | అభవిష్యామ |
| అభవిష్యః | అభవిష్యతం | అభవిష్యత |
| అభవిష్యత్ | అభవిష్యతామ్ | అభవిష్యన్ |

ii ఆజ్ఞా_Imperetive _లోట్

| | | |
|---|---|---|
| భవేయమ్ | భవేవ | భవేమ |
| భవేః | భవేతం | భవేత |
| భవేత్ | భవేతాం | భవేయుః |

లభ్. పొందు ప. ఆ.

| | | |
|---|---|---|
| లప్స్యే | లప్స్యావహే | లప్స్యామహే |
| లప్స్యసే | లప్స్యేథే | లప్స్యధ్వే |
| లప్స్యతే | లప్స్యేథే | లప్స్యంతే |

i సాంకేతిక-Conditional

| | | |
|---|---|---|
| అలప్స్యే | అలప్స్యావహి | అలప్స్యామహి |
| అలప్స్యథాః | అలప్స్యేథామ్ | అలప్స్యధ్వమ్ |
| అలప్స్యత | అలప్స్యేతామ్ | అలప్స్యంత |

కృ: చేయు ప. ఆ.

| | | |
|---|---|---|
| కరవై | కరవావహై | కరవామహై |
| కురుష్వ | కుర్వాథామ్ | కురుధ్వమ్ |
| కురుతామ్ | కుర్వాతామ్ | కుర్వతామ్ |

### iii విధి Potential విధి లిఙ్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| భవాని | భవావ | భవామ | కుర్వీయ | కుర్వీవహి | కుర్వీమహి |
| భవ-భవతాత్ | భవతమ్ | భవత | కుర్వీథాః | కుర్వీయాథామ్ | కుర్వీధ్వమ్ |
| భవతు-భవతాత్ | భవతామ్ | భవన్తు | కుర్వీత | కుర్వీయాతామ్ | కుర్వీరన్ |

### iv Benedictive అసీర్లిఙ్

భూ=ఉండు. ప. ఆ.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| భూయాసమ్ | భూయాస్వ | భూయాస్మ | భవిషీయ | భవిషీవహి | భవిషీమహి |
| భూయాః | భూయాస్తం | భూయాస్త | భవిషీష్ఠాః | భవిషీయాస్థామ్ | భవిషీధ్వమ్ భవిషీఢ్వమ్ |
| భూయాత్ | భూయాస్తామ్ | భూయాసుః | భవిషీష్ట | భవిషీయాస్తామ్ | భవిషీరన్ |



# పదిలకారములకు చేరు ప్రత్యయములు

1. సార్వధాతుకములు 4. i వర్తమానకాలము. Present tense-లట్

| పరస్మైపద | | | ఆత్మనేపద | | |
|---|---|---|---|---|---|
| మి | వః | మః | ఇ | వహే | మహే |
| సి | థః | థ | సే | ఇథే | ధ్వే |
| తి | తః | అంతి | తే | ఇతే | అంతే |

ii అనద్యతన భూతకాలము. Past Imperfect_లఙ్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| అ_అమ్ | వ | మ | అ-ఇ | వహి | మహి |
| స్ | తమ్ | త | థాస్ | ఇథామ్ | ధ్వమ్ |
| త్ | తామ్ | అన్ | త | ఇతామ్ | అంత |

iii ఆజ్ఞా-Imperetive Mood_లోట్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ఆని | ఆవ | ఆమ | ఏ | ఆవహై | ఆమహై |
| _తాత్ | తమ్ | త | స్వ | ఇథామ్ | ధ్వమ్ |
| తు ,, | తామ్ | అంతు | తామ్ | ఇతామ్ | అంతామ్ |

iv విధి-Potential Mood - విధి లింగ్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ఈయమ్ | ఈవ | ఈమ | ఈయ | ఈవహి | ఈమహి |
| ఈః | ఈతమ్ | ఈత | ఈథాః | ఈయాథామ్ | ఈధ్వమ్ |
| ఈత్ | ఈతామ్ | ఈయుః | ఈత | ఈయాతామ్ | ఈరన్ |

2. ఆర్ధదాతుకములు 6.

i అనద్యతన భవిష్యత్ 1st Future _లుట్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| తాస్మి | తాస్వః | తాస్మః | తాహే | తాస్వహే | తాస్మహే |
| తాసి | తాస్థః | తాస్థ | తాసే | తాసాథే | తాధ్వే |
| తా | తారౌ | తారః | తా | తారౌ | తారః |

ii సాధారణ భవిష్యత్ 2nd Future_లృట్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| స్యామి | స్యావః | స్యామః | స్యే | స్యావహే | స్యామహే |
| స్యసి | స్యథః | స్యథ | స్యసే | స్యేథే | స్యధ్వే |
| స్యతి | స్యతః | స్యంతి | స్యతే | స్యేతే | స్యంతే |

**iii** సాంకేతిక-Conditional Mood-లృఙ్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| అ-స్యమ్ | స్యావ | స్యామ | స్యే | స్యావహి | స్యామహి |
| స్యః | స్యతమ్ | స్యత | స్యథాః | స్యేథామ్ | స్యధ్వమ్ |
| స్యత్ | స్యాతామ్ | స్యన్ | స్యత | స్యేతామ్ | స్యంత |

**iv** ఆశీః-Benedictive Mood-ఆశీర్లింఙ్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| యాసమ్ | యాస్వ | యాస్మ | సీయ | సీవహి | సీమహి |
| యాః | యాస్తమ్ | యాస్త | సీష్ఠాః | సీయాస్థామ్ | సీధ్వమ్ |
| యాత్ | యాస్తామ్ | యాసుః | సీష్ట | సీయాస్తామ్ | సీరన |

**v** భూతకాలము-Aorist లుఙ్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| అమ్ | వ | మ | ఇ | వహి | మహి |
| స్ | తమ్ | త | థాస్ | ఇథామ్ | ధ్వమ్ |
| త్ | తామ్ | ఉస్ | త | ఇతామ్ | అంత |

vi పరోక్ష భూతకాలము_Perfect _ లిట్

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| అ | వ | మ | ఏ | వహే | మహే |
| థ | అథుస్ | అ | సే | ఆథే | ధ్వే |
| అ | అతుస్ | ఉస్ | ఏ | అతే | ఇరే |

సార్వధాతుక లకారములకు, పది వికరణముల ననుసరించి ధాతువులకు నూతనరూపము (Base_అంగము) ఏర్పడిన తరువాతనే పురుష ప్రత్యయాలు చేరును. ఆర్ధధాతుక లకారములకు మూల ధాతువులకే నేరుగా పురుష ప్రత్యయములు చేరును. జన్యధాతువులలో (Derivetive Verbs) కూడ ఇదే నియమము గలదు.



# లకారముల Tenses & Moods ఉపయోగించు విధానము



A వర్తమానకాలము, ప్రస్తుతము జరుగు విషయము తెలుపును.
అయమాగచ్ఛతి తవపుత్రః-మీకుమారుడు వస్తూఉన్నాడు.

i అంతేకాక కొద్దికాలములో జరుగబోవు విషయమును తెలుపును.

కదాగమిష్యసి? ఏష గచ్ఛామి-ఇప్పుడేవెళ్లుచున్నాను.

ii కొద్దికాలము క్రిందట జరిగి పూర్తి అయినది తెలుపును.
కదాత్వం నగరాత్ ఆగతోఽసి? అయమ్ ఆగచ్ఛామి
ఇంతకుముందే వచ్చితిని.

iii జరిగిన కథ చెప్పుటలో వాడుదురు
గృధ్రః బ్రూతే కః త్వం? డేగ అడుగును "నీ వెవ్వరవ"ని.

iv అలవాటుగా, మరల మరల చేయుపని తెల్పును
పశు వధేన అసౌ జీవతి-పశువధచేసి బ్రతుకును.
పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్యతి జలం-

v ప్రశ్నకు సమాధానమున భూతకాలమునకు బదులు వర్తమానం వాడుదురు.
కటం ఆకార్షీః కి? నను కరోమిభోః
చాపనుచేసి యుంటివా? చేసియే ఉన్నాను.

vi ప్రశ్నయందు భవిష్యత్తుగాను వాడుదురు.
కిం కరోమి? ఏమిచేసేది? కిం కరిష్యామి.

vii భవిష్యత్తులో షరతు చెప్పునపుడు
యోఽన్నం దదాతి సః, స్వర్గం యాతి.
ఎవడు అన్నము ఇచ్చునో అతడు స్వర్గమునకు పోవుచున్నాడు.

viii యావత్, తావత్: జాతు, అపి ఉపయోగించు నపుడు వర్త-
మానము వాడుదురు

యావత్ సః త్వాం న పశ్యతి తావత్ దూరమ్ అపసర
అతడు నిన్ను చూచులోపల దూరము కదలిపొమ్ము.

అపి జాయామ్ త్యజసి. జాతు గణికాం ఆ దత్సే
భార్యను వదలి యున్నను, ఇక వదలినను....

xi వర్తమానకాల క్రియకు స్మ చేర్చిన భూతకాలమగును
త్వాం స్మ వేద్థ మహారాజ, మీకు తెల్సియేయున్నది.

B. భూతకాలములు 3. Inperfect Ten ses Aorist& perfect
అర్థములో ప్రస్తుతము వీటికి భేదము లేదనియే చెప్పవచ్చును.

C. భవిష్యత్ కాలములు 1st and 2nd Futures (Simple)

i వెంటనే జరుగబోవు విషయాలకు భవిష్యతుగాని
వర్తమానముగాని వాడుదురు
కదాగమిష్యసి? ఎప్పుడు వెళ్లుదువు? ఏషగచ్ఛామి,
లేక గమిష్యామి పోవుచున్నాను.

ii ఆశను తెలుపు నపుడు. Aorist భూత, వర్తమానము-సామాన్య
భవిష్యత్తులో దేన్నైనన వాడుదురు.
దేవశ్చేద్, అవార్షీత్,-వర్షతి-వర్షిష్యతి,
ధాన్యం అవాప్స్మ-వపామ-వప్స్యామః

వర్షము కురిసినచో విత్తనములు ఎదపెట్టుదుము.

iii మర్యాదకు సామాన్య భవిషత్తు వాడుదురు.
పశ్చాత్ సరం ప్రతి గమిష్యసి
తరవాత తమరు సరస్సునకు వెళ్లుదురుగాక

xi జ్ఞాపకము చేయునపుడు భవిష్యత్తు వాడుదురు.
స్మరసి కృష్ణ గోకులే వత్స్యామః
కృష్ణ! గోకులములో ఉండెదము అనుకొనుట జ్ఞాపక మున్నదా?

v ఆశ్చర్యను తెలుపు నపుడు, భవిష్యత్తు వాడదురు.
ఆశ్చర్యమ్! అంధో నామ కృష్ణం ద్రక్ష్యతి
ఆశ్చర్యమే! గుడ్డివాడున్నూ కష్ణుని గాంచకలడు.

vi సమర్థతను తెలుపునపుడు భవిష్యతు-
అలం కృష్ణః హస్తినం హనిష్యతి
కృష్ణుడు ఏనుగను చంపగలడు.

D అర్థకములు

1. ఆజ్ఞా-Inpertive. ఉత్తరువు, ప్రార్థన సలహా, ఆశీర్వచనము-
సామాన్యముగా తెలుపును.
శుశ్రూష్వ గురూన్ - పెద్దలను సేవించుము.
అనన్యభాజం పతిం-ఆప్నుహి
ఏక పత్నీవ్రతుని భర్తగా బడయుము.

i ప్రథమ పురుషలో-ఆశీర్వాదము తెలుపుట.
పర్జన్య. కాలవర్షీ భవతు
మేఘుడు సకాలమున వర్షించుగాక.

ii ఉత్తమ పురుషలో ప్రశ్న అవసరము సామర్థ్యమును తెలుపును.
కిం కరవాణి తే?
తమకు నేను ఏమి చేయగలను?

iii ప్రథమ పురుష ఏకవచనమున మర్యాదకై వాడుదురు.
ఆనీయతామ్ రాజపుత్రః-రాజకుమారుని రప్పించుడు
శ్రూయతామ్ భో పండితాః-పండితులు వినుదురుగాక.

vi వర్తమాన కాలమున ప్రయోగము.
మా భవతు అటుల కారాదు.

2. విధి-Potential క్రిందవారికి ఆదేశము మొదలగు విషయములు
చెప్పునప్పుడు వాడుదురు మధ్యమ పురుషలో ముఖ్యము.
ఇహ ఆసీత భవాన్-తమరు ఇక్కడ కూర్చొనుడు

i విధివాచకముగ- 'ముహూర్తము తరువాత' అని చెప్పునప్పుడు
ఆజ్ఞకు కూడ వాడుదురు.
ముహూర్తాత్ ఊర్ధ్వమ్ యజేత-యజతాం-యష్టవ్యం 'వా'

ii తగునని సమర్థతను చెప్పుటకు విధిగాని, ఆజ్ఞగాని, వాడుదురు.
భారం, త్వం, వహే బరువును మోయవలెను:
భారః త్వయా వోఢవ్యః-బరువు నీచేతనే మోయబడవలెను.

3. ఆశీర్లింగ్ _Benedictive Mood, సాంకేతిక-Conditional Mood
లోగడ చెప్పబడినవి.



# సంధి ప్రకరణం

స్వర సంధులు.

1. సవర్ణ దీర్ఘసంధి:- అ ఆ ఇ ఈ ఋ ౠ లకు అవే అక్షరములు పరమైనపుడు దీర్ఘమగును

ఉ: దైత్య+అరి-దైత్యారి
ఇతి+ఇవ-ఇతీవ
అపి+ఈక్షతే-అపీక్షతే
శ్రీ+ఈశః-శ్రీశః
హోతృ+ఋకారము-హోతౄకారము.

2. అ. ఆలకు ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ లు పరమైనపుడు గుణసంధి యగును.

ఉ: ఉప+ఇంద్రః-ఉపేంద్రః
పరమ+ఈశ్వరః-పరమేశ్వరః
రామ+ఇచ్ఛా-రామేచ్ఛా
యథా+ఈప్సితమ్-యథేప్సితమ్
హిత+ఉపదేశః-హితోపదేశః
గంగా+ఉదకం-గంగోదకమ్
మహా+ఊరు-మహోరు
కృష్ణ+ఋద్ధిః-కృష్ణర్ధిః
మహా+ఋషిః=మహర్షి.

3. వృద్ధిసంధి. అ ఆలకు ఊ ఈ ఋ ఏ ఐ ఔ లు పరమైనపుడు వృద్ధిసంధియగును.

ప్రష్ట+ఊహః-ప్రష్టౌహః-ప్రౌఢి

అక్ష+ఉహినీ-అక్షౌహిణీ

స్వ+ఈరః-స్వైరః

సుఖ+ఋతః-సుఖార్తః

కృష్ణఏక+త్వం-కృష్ణైకత్వం

సా+ఏవ-సైవ

క్వ+ఏవ-క్వైవ

దేవ+ఐశ్వర్యమ్-దేవైశ్వర్యమ్

భవ+ఔషధమ్-భవౌషధమ్

4. యడాగమసంధి. ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ లకు యవరలు వచ్చును.

ఇతి+ఆహ-ఇత్యాహ

సుధీ+ఉపాస్యః-సుధ్యుపాస్యః

మధు+అరిః-మధ్వరిః

ధాతృ+అంశః ధాత్రంశః

5. ఏ ఐ ఓ ఔ లకు ఆయ్ అవ వచ్చును.

హరే+ఏ-హరయే

నై+అకః-నాయకః

విష్ణో+ఏ-విష్ణవే

పౌ+అకః- పావకః.

హల్సంధులు.

6. సకార తకారములకు శకార చకారములు వచ్చును.

హరిస్ + శేతే - హరిశ్శేతే

రామస్ + చినోతి - రామశ్చినోతి

సత్ + చిత్ - సచ్చిత్

7. సకార తకారములకు ష ట కారములు పరమైనపుడు ష ట లు నిల్చును.

రామస్ + షష్ఠః - రామష్షష్ఠః

తత్ + టీకా - తట్టీకా.

8. కవర్గమునకు క చ ట త ప లకు హాకారము పరమైనపుడు సంధి వికల్పము.

వాక్ + హరిః - వాగ్హరిః - వాగ్ఘరిః

విసర్గ సంధులు.

9. సకారమునకు బదులు విసర్గ (ః) వచ్చును. కొన్నియెడల వైకల్పికము.

రామస్ + పఠతి - రామఃపఠతి

హరిస్ + శేతే - హరిః శేతే; హరిశ్శేతే

హరిస్ + చరతి - హరిశ్చరతి

నమస్ + కరోతి - నమస్కరోతి

పురస్ + కరోతి - పురస్కరోతి

10. విసర్గకు బదులు కొన్నిచోట్ల షకారము వచ్చును.

సర్పిస్ + కరోతి - సర్పిః కరోతి, సర్పిష్కరోతి

ద్విస్ + కరోతి - ద్విఃకరోతి, ద్విష్కరోతి

ధనుస్ + కరోతి - ధనుఃకరోతి, ధనుష్కరోతి

11. విసర్గకు బదులు సకారము వచ్చును.
అధః+పదమ్-అధస్పదమ్
శిరః+పదమ్-శిరస్పదమ్

12. ఇస్ ఉస్ లకు సమాసములో నిత్యముగా ష కారము వచ్చును.
సర్పిస్+కుండికా-సర్పిష్కుండికా
దుధనుస్+కపాలము-ధనుష్కపాలమ్

13. విసర్గకు కొన్నిచోట్ల ర కారము వచ్చును.

హరిః+జయతి-హరిర్జయతి
గీః+పతి-గీర్పతి

14. విసర్గ కొన్నిచోట్ల లోపించును.
సః+ఏషః+దాశరధిః-సైషదాశరధి.

15. ద్విరుక్తవిధానము Reduplication Rules.

i ధాతువు యొక్క మొదటి అచ్చు, హల్లు రెండును ద్విరుక్తములగును.

(3rd Conjugation etc., లో) ఉక్ష్-ఉక్ష్ పత్-పపత్.

ii మొదట రెండుహల్లులు కలిసిన అక్షరముఉంటే మొదటిహల్లే ద్విరుక్తమగును.

ప్రిక్ష్-ప్-ర్-అ=పప్రక్ష్
స్పర్థ్-స్-ప్-అ=పస్పర్థ్.
శ్రుత్-చుశ్రుత్
ధు-దుధు
ధా-దధా
కృ-చకృ
ఛిద్-చిచ్ఛిద్
భుజ్-బుభుజ్
నీ-నినీ
సేవ్-సిసేవ్.

# స మా స ము లు

i తత్పురుష 3 ii కర్మధారయ 7

iii ద్విగు 2 iv బహువ్రీహి 7

v అవ్యయభావ 2 vi ద్వంద

vii నిత్యసమాసః viii అలుక్సమాసః

xi వృత్తులు 4.

| i తత్పురుష సమాసములు | విగ్రహము |
|---|---|
| ప్రథమ-పూర్వకాయః | పూర్వః కాయః |
| ఉత్తర కాయః | ఉత్తరః కాయః |
| ద్వితీయ-దుంఖాతీతః | దుంఖం అతీతః |
| కృష్ణ శ్రితః | కృష్ణం ఆశ్రితః |
| తృతీయ-మాసాపరః | మాసేన అవరః |
| మాస పూర్వః | మసేన పూర్వః |
| చతుర్థి-భూతబలి | భూతేభ్య బలి |
| గో సుఖం | గవేః సుఖం |
| పంచమి-చోరభయం | చోరాల్ భయం |
| వ్యాఘ్ర భీతః | వాఘ్రాత్ భీతః |

షష్టి-రాజపురుషః — రాజ్ఞః పురుషః
వృక్షమూలమ్ — వృక్షస్యమూలమ్

సప్తమి-ఈశ్వరాధీనమ్ — ఈశ్వరే అధీనమ్
దాన శౌండః — దానే శౌండః

నఞ్ - అజ్ఞానం — న+జ్ఞానమ్
అభవః — న-భవః

కర్మధారయ సమాసములు — విగ్రహము

నీలోత్పలాని — నీలానిచతాని ఉత్పలాని
మయూర వ్యంసకాః — వ్యంసకాశ్చతే మయూరాః
స్నాతానులిప్తాః — స్నాతాశ్చతే అనులిప్తాశ్చ
పురుషవ్యాఘ్రః — పురుషఃవ్యాఘ్రః ఇవ
రతి సుందరీ — రతిరివ సుందరీ,
వింధ్య పర్వతః — వింధ్యఃఇతి పర్వతః
యుక్తిరత్నాని — యుక్తయః ఏవ రత్నాని

3. <u>ద్విగు సమాసః</u>- సంఖ్యను కలిపి చెప్పునది.
పంచవట్యాసమంక్షేత్రం — పంచానాం వటానాం సమాహారః
షాణ్మాతురం — షణ్ణాం మాతౄణాం అపత్యం పుమాన్

4. <u>బహువ్రీహి సమాసం</u>-ముఖ్యముగ అన్యపదార్థము సూచించును
ప్రాప్తాగ్ని — ప్రాప్తః అగ్నిః యం సః
మహాబలః — మహత్ బలం యస్యసః
నీలోజ్వలవపుః — నీలం, ఉజ్వలం, చ, వపుః యస్యస

5. అవ్యయీభావ సమాస నిరూపణం

ప్రత్యహం — అహని, అహని
యథాశక్తి — శక్తిం అనతిక్రమ్య

6. ద్వంద సమాసము సమాహారము తెలుపును

సూర్యచంద్రమాః — సూర్యశ్చ, చంద్రమాశ్చ
ధర్మార్థకామమోక్షః — ధర్మశ్చ అర్థంచ, కామశ్చ-
మోక్షశ్చ

7. సత్యసమాసం

లోహకార, — లోహం కరోతి
కుంభకారః — కుంభం కరోతి

8. అలుక్సమాసః

కంఠేకాలః — కంఠేకాలః యస్యసః
జనుషాంధః — జనుషా అంధః యః సః

8 a అసమర్థసమాసః

భగవతః — భగవతి భుక్తః శివేభక్తః
అరిషడ్వర్గః — అరీణాం షడ్వర్గః

9. వృత్తులు

i కృత్ భక్తాః — భజంతః ఇతి
ii తద్ధిత పౌలస్త్యః, — పులస్త్యస్య గోత్రాపత్యం పుమాన్
మానుషాః — మనోః అపత్యం పుమామ్సాః
iii సనాద్యన్త వైరాయతే వైరం అచరతి ఇతి
vi ఏకశేష — పితరౌ-మాతాచ, పితాచ

**Rs.**

# పాఠములు 3.

1 విభక్తి ప్రత్యయములు

ప్రథమ మొదలు సప్తమి విభక్తి వరకు

,, అం ఆ ఏ అః అః ఇ

ఔ ఔ భ్యాం భ్యాం భ్యాం ఓః ఓః

అః అః భిః భ్యః భ్యః ఆమ్ సు

౨. క్రియా ప్రత్యయములు

| | ఏ | ద్వి | బ |
|---|---|---|---|
| ఉత్తమ పురుష | మి | వః | మః |
| మధ్యమ పురుష | సి | థః | అంథ |
| ప్రథమ పురుష | తి | తః | అంతి |

౩. విషయము

ఆత్మానం అరణిం కృత్వా

ప్రణవం చ ఉత్తరారణిం

ధ్యాన నిర్మథన అభ్యాసాత్

పశ్యేత్ దేవం నిగూఢవత్

# పాణినీయ సూత్రమార్గము

భట్టోజ దీక్షితులవారి "సిద్ధాంత కౌముది"
(శ్రీశచంద్ర వాసు వారి 1906 ఎడిషను సంఖ్యాక్రమప్రకారం)

1. విభక్తిప్రత్యయములు చేరు విధము 162-177 సూత్రములు 16

2. హలంతములు 324-446 123

i పుం లింగములు 324-439=116

ii స్త్రీ లింగములు 440-443 3

iii నపుంసక లింగము 443-446 4

3. అజంతములు 178-325 147

i పుం లింగములు 178-286 110

ii స్త్రీ ,, 287-308 23

iii న. పుం ,, 309-323 15

4. స్త్రీ లింగరూపములు ఏర్పడు విధానము 453-531 79

5. విభక్తులు-కారకములు 532-446 115

ii i ప్రథమ ద్వితీయ 532-558 27

iii తృతీయ 559-568 10

iv చతుర్థి 586-605 17

v పంచమి 586-605 20

vi షష్ఠి 606-631 26

vii సప్తమి 632-646 15

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 6. | ధాతుప్రకరణం | 2679-2755 | | | 77 |
| i | ఆత్మనేపద | 2679-2744-66 | | | |
| ii | పరస్మైపద | 2745-2755-11 | | | |
| 7. | వికరణములు | 2572-2572 | ధాతువులు | సూత్ర | 422 |
| i | భ్వాదులు | 2151-2421 | 1059 | 271 | |
| ii | అదాదులు | 2488-2428 | 72 | 67 | |
| iii | జుహోత్యాదులు | 2439-2504 | 25 | 16 | |
| iv | దివాదులు | 2505 2522 | 134 | 18 | |
| v | స్వాదులు | 2523-2533 | 25 | 4 | |
| vi | తుదాదులు | 2534-2542 | 143 | 9 | |
| vii | రుధాదులు | 2543-2546 | 4 | 24 | |
| viii | తనాదులు | 2547-2553 | 10 | 7 | |
| ix | క్ర్యాదులు | 2554-2574 | 61 | 9 | |
| x | చురాదులు | 2563-2572 | 395 | 10 | |
| | ధాతువుల సంఖ్య | | 1961 | | |
| 8. | జన్యధాతువులు | 2575-2678 | | | 104 |
| i | ణిజంతములు | 2575-2607 | 33 | | |
| ii | సన్నంతములు | 2608-2628 | 21 | | |
| iii | యఙంతములు | 2629-2656 | 28 | | |
| iv | నామధాతువులు | 2657-2678 | 22 | | |



# అవ్యయములు



1 ఉపసర్గలు

అతి beyond మీరి-అతిక్రమః

అధి over above మించి-అధిగమః; అధికారః, అధిక్షేపః

అను after తరువాత-అనుక్రమణం-అనుసారం

అప away from తొలగించు-అపనయన, అపకారః

అభి towards వైపు-అభిగమ్, అభిమానః

అవ away down దిగు-అవగాహా. అవతారః అవమన్

ఆ upto towards ఆగమ్, ఆకారః

ఉత్ upon పైన ఉద్గమ, ఉత్సర్గః

ఉప near దగ్గర-ఉపగమ్, ఉపకృతి

దుస్ bad చెడు-దురాచారః

ని in లోపల-నికేత

పరా away back పరాక్రమ్-పరాగత

ప్రతి toward తిరిగి-ప్రతిగమ్, ప్రతిభాషణమ్

వి apart దూరముచేయు-విభజ్

సమ్ together కలియు సంగం సంస్కృతి

సు well మంచి-సుకృతం, సుమహాత్

## 2 సాధారణ అవ్యయములు.

| | |
|---|---|
| అకస్మాత్=వెంటనే | అగ్రతః, అగ్రే=ముందు |
| అచిరమ్ వెంటనే | అజస్రమ్ ఎల్లప్పుడు |
| అంజసా సరిగ | అంతర్ లోపల |
| అతః ఇందుచే | అతీవ ఎక్కువ |
| అత్ర ఇక్కడ | అథ తరువాత |
| అథకిం అవును | అద్ధా నిజముగా |
| అద్య ఇవాళ | అపరమ్ ఇంకా |
| అధునా ఇప్పుడు | అనిశం ఎల్లప్పుడు |
| అంతరే మధ్య | అన్యత్ర మరొకచోట |
| అన్యథా కానిచో | అరమ్ వెంటనే |
| అలమ్ చాలు | అసకృత్ ఎల్లప్పుడు |
| ఆరాత్ దాపులో | ఆవిస్ బహిరంగముగా |
| ఇతస్ అందుచే | ఇతస్తతస్ ఇక్కడ, అక్కడ |
| ఇతి ఈలాగు | ఇతిహ అందుచే |
| ఇత్థమ్ ఇట్లు | ఇదానీమ్ ఇప్పుడు |
| ఇహ ఇక్కడ | ఉచ్చైస్ బిగ్గరగా |
| ఉపాంశు రహస్యముగా | ఉభయతస్ ఇరువైపుల |
| ఉభయేద్యుస్ వెనుక ముందు రెండురోజులు | |
| ఋతే తప్ప | ఏకత్ర కలిసి |
| ఏకదా ఒకప్పుడు | ఏతర్హి ప్రస్తుతము |

| | |
|---|---|
| ఏవమ్ = మాత్రము | ఓం = అంతే |
| కథమ్ ఎట్లు | కశ్చిత్, కశ్చిత్ బహుశ |
| కథమ్ ఎట్లు | కథంచన ఏలాగో |
| కదా ఎప్పుడు | కదాచిత్ ఒకప్పుడు |
| కర్హి ఎప్పుడు | కించ మరియు |
| కింతు అయితే | కిం ఏది |
| కిముత ఇంక | కింవా లేక |
| కిల నిజముగా | కిము ఇంక |
| కుతస్ ఎందువలన | కుత్ర ఎక్కడ |
| కుత్రచిత్ ఎక్కడైన | కేవలమ్ మాత్రము |
| క్వ ఎక్కడ | క్వచిత్ ఎక్కడైనా |
| ఖలు తప్పక | చిరమ్ ఎప్పటికో |
| జాతు బహుశ | ఝటితి వెంటనే |
| తతస్ కాబట్టి | తత్ర అక్కడ |
| తదా అప్పుడు | తథా అలాగ |
| తథాహి అందుచే | తస్మాత్ అందుచే |
| తర్హి అప్పుడు | తావత్ అంతవరకు |
| తేన అందుచే | దివా పగటివేళ |
| దిష్ట్యా అదృష్టవశమున | దూరమ్ లోతుగా |
| దోషా రాత్రిట | నకిమ్ అట్లుకాదు |
| న కాదు | నపరమ్ దూరము |
| నామ నిజముగా | నికషా దగ్గర |
| నికామమ్ హెచ్చుగా | న్యూనమ్ తప్పక |

నో=కాదు

పర్యాప్తమ్ పూర్ణము

పునః మరల

పూర్వతః తూర్పున

ప్రతిదినమ్ రోజూ

ప్రసహ్య బలవంతముగా

ప్రాతర్ ప్రొద్దున

ప్రాయః చాలావరకు

బలవత్ బలముచే

భూయః మరల

మాచిరమ్ వెంటనే

మిథ్యా పొరపాటు

ముహుర్ మరల, మరల

యత్, యతః ఎందువలన

యథా ఎలాగ

యథాక్రమమ్ వరుసగా

యావత్ ఎంతవరకు

వావ మాత్రమే

విహాయసా పైన

వై నిజముగా

శశ్వత్ ఎల్లప్పుడు

సజుష్ తోడనే

పరమ్=అయితే

పశ్చాత్ వెనుక

పురతః ముందు

ప్రకామమ్ మిక్కిలిగా

ప్రత్యుత దానికిమారుగా

ప్రాక్ మొదట

ప్రాధ్వమ్ పక్షపాతముతో

ప్రేత్య మరనంతరము

బర్హి తప్ప

భృశమ్ మాటిమాటికి

మిథః ఒండొరులు

ముధా వృథాగా

మృషా అబద్ధముగా

యత్ర ఎక్కడ

యథాకథా ఎలాగో

యదా ఎప్పుడు

యుగపత్ వెంటనే

వినా తప్ప

వృథా వృథా

శనైః మెల్లగా

సకృత్ ఎప్పుడైనా

సత్ మంచిది

| | |
|---|---|
| సతతమ్, సదా=ఎల్లప్పుడు | సద్యః వెంటనే |
| సనత్, సనాత్ ఎల్లప్పుడు | సనుతర్ దూరముగా |
| సపది వెంటనే | సమంతతః అంతా |
| సమమ్ సమానముగా | సమయా, సమీపమ్, సమీపే \| దగ్గర |
| సమీచీనమ్ చక్కని | సముపజోషమ్ సంతోషముగా |
| సమ్ప్రతి ఇప్పుడు | సమ్ముఖమ్ ఎదురుగా |
| సమ్యక్ మంచిగా | సర్వతః ఎటుచూచినా |
| సర్వత్ర అన్నియెడల | సర్వదా ఎప్పుడూ |
| సహ తోడ | సహసా ఆకస్మికముగ |
| సహితమ్, సాకమ్ కూడ | సాక్షాత్ ఎదట |
| సాచి వంకరగా | సార్ధమ్ కూడ |
| సామి సగము | సామ్ప్రతమ్ ప్రస్తుతము |
| సాయమ్ సాయంత్రము | సుకమ్ బాగా |
| సుధా వృధాగా | సుష్ఠు బాగా |
| స్వయమ్ తనంతనే | హి కాబట్టి, తప్పక |
| హిరుక్ తప్ప | హేతోః. హేతౌ అందుచేత |
| హ్యః నిన్న | కదాచిత్ ఒకప్పుడు |

## iii Particles_ప్రత్యయములు

కిల, ఖలు, చ, తు, ను, వై, హి.

అద్-అద్భుతం — కా-కాపురుషః, కోష్ణం

కు-కుకృతం — చన, చిత్-కించిత్, కించన

న-'అ' గా మారును. అభావ, అజ్ఞానం, అకార్యం, అసురః.

స్మ-సాధారణముగ పాదపూరణకు వాడుదురు "భూతకాలమునకున్నూ" 'భవతిస్మ'.

విత్-కిం తో కలిపి-కిం స్విత్, అహోస్విత్.

స్వీ-స్వీకృతమ్.

## vi Conjunctions సముచ్చాయములు

1. అథ, అథో, ఉత, చ, కించ.

2. వా, వా...వా, అథవా, కింతు, కిఀవా

3. చేత్, యది, యద్యపి, నేత్, నోచేత్.

4. హి, తత్, తేన.

5. అపును, కాదు: అంగ, అథకిం, ..., అద్ధా.

6. యావత్-తావత్; యదా-తదా; అథ-ఇతి.

## v ఆశ్చర్యార్థకమున.

1. అ, ఈ, ఉ, ఎ ఐ, ఓ అహ, అహహ, అహో. బత, హ.

2. కిం. ధిక్, అంత.

3. అరే, అంగ, రే, అరేరే.

4. స్వాహా. స్వధా -

## vi అసమాపకక్రియలు

భుక్త్వా, సంతత్య, గంతుం ఖోక్తుం.



RS

# ధాతుకోశము



అ అంశ 10 ఉ॰ విభాజనే-విభజించుట అంశః

అంహ భాసనే-ప్రకాశించుట అంహ

,, గతౌ-పోవుట

అక 1 ప కుటిలాయాంగతౌ-వంకరగాపోవుట

అకి 1 అ లక్షణే-గుర్తించుట

అక్షూ ,, వ్యాప్తౌ,సంఘాతేచ-వ్యాపించుట అక్షః

అగద నిరోగత్వే-నయము చేయు అగదః

అఘ 10 పాపకరణే-పాపముచేయుట అఘమ్

అంక / అంగ ,, పదే లక్షణేచ పోవుగుర్తుపెట్టు అంకః

అచు 1 ఉ గతే·యాచనే-పోవు-యాచించును అక్తః

అజ 1 ప గతిక్షేపణయోః-తీసుకొనిపోవు అజినమ్

అజి 10 భాషార్థే-మాట్లాడు అంజితః

అంచు ,, విశేషణే ప్రకటమగు

అట 1 ప గతౌ-పోవు అటనమ్

అడ ఉద్యమే-యత్నించు అడనం

అణ 4 ఆ ప్రాణనే-గాలిపీల్చు

అత 1 ప సాతత్యాగమనే-తరుగాపచ్చు

అని బంధనే-కట్టు అంత్యం

అద 2 భక్షణే-తిను అదనం

అంధ 10 దృష్ట్యుపఘాతే-గ్రుడ్డియగు

అభ్ర 1 ప గతౌ-పోవు అభ్రమ్

అమ గతి-శబ్ద-సంభక్తిషు పోవుట,
శబ్దము-కలిపియుండుట

అంబర 10 సంభరణే, సంవరణే-పూరించుట, కప్పుట అంబరమ్

అయ 1 ఆ గతే-పోవుట అయః

అర్క 10 స్తవనే, తాపనే-పొగడుట, తపించుట అర్కః

అర్ఘ 1 ప మూల్యే-కిమ్మతుచేయు అర్ఘః

అర్చ 10 పూజనే-పూజించు అర్చన

అర్జ 1 ప అర్జనే, 10 ప్రతియత్నే-సంపాదించుట
అర్జన-పొందుట

అర్థ 10 ఉ యాచనే యాచించు ప్రార్థనా

అర్ద ,, హింసాయాం-హింసించు అర్దనా

అర్హ పూజాయాం-పూజించు

అల భూషణ, పర్యాప్తి, వారణేషు-అలంకరించు,
చాలు, అలం

అవ 1 ప గతి-క్రాంతి ప్రీతి-తృప్త్య, అవగదు-ప్రవేశ శ్రవణ
స్వామ్యర్థ, యాచనక్రియా, ఇచ్ఛా, దీప్తి, అవాప్తి
ఆలింగన; హింసాదాన, భాగవృద్ధిషు-రక్షించు
మొదలైన

అవధీర 10 అవజ్ఞాయాం-అగౌరవపరచు

అశ 9 ప భోజనే-భుజించు

అశూ 5 ఆ వ్యాప్తౌ, సంఘాతే-భర్తీచేయు

అస 1 ఉ గతి, దీప్తి-అదానేషు-తీసికొను

| | | | |
|---|---|---|---|
| | అస | 2ప | భువి-ఉండు |
| | అసు | 4ప | క్షేపణే-విసురుట |
| | ,, | కం | ఉపతాపే-అసూయపడు అసూయ |
| | అహ | 5ప | వ్యాప్తౌ-లోపలవ్యాపించు |
| ఆ | ఆచ్ఛి | 1ఆ | ఆయామే-ప్రాకు |
| | ఆందోల | 10ఉ | దోలనే-ఊగు-అందోలనమ్ |
| | ఆప్లు | ,, | లంభనే-కొట్టు |
| | ,, | 5 | వ్యాప్తే-వ్యాపించు |
| | ఆస | 2ఆ | ఉపవేశనే-కూర్చొను ఆసనమ్ |
| ఇ | ఇక | 2ప | స్మరణే-జప్తియందు ఉంచుకొను |
| | ఇఖ | 1ప | గతౌ-పోవు |
| | ఇది | 1ప | పరమైశ్వర్యే-అభివృద్ధిచెందు |
| | ఇషు | 6ప | ఇచ్ఛాయాం-కోరుట |
| | ఇల | 6 | స్వప్న-క్షేపణయోః-కలగను ఇలా |
| | ఇంగితమ్ | ,, | భావేక్షః-లోపలిమోహనస |
| ఈ | ఈ | 2ప | గతి, వ్యాప్తి-కాంతిషు, ప్రకాశించు |
| | ఈక్షు | 1ఆ | దర్శనే-జూచుట ఈక్షణం |
| | ఈడ్ | 2ఆ | స్తుతే-స్తుతించుట |
| | ఈర్ | 10 | క్షేపే, గతౌచ-ప్రేరేపించు |
| | ,, | 2ఆ | గతౌ, కంపనే-పోవుట |
| | ఈర్ష్య | 1ప | ఈర్ష్యాయామ్-అసూయపడుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | ఈశ | 2ఆ | ఐశ్వర్యే-పాలించు |
| | ఈష | 1ప | ఉంఛే-ఏఱుకొను |
| | ,, | 1ఆ | గతి, హింసా, దర్శనేషు-పోవుట |
| | ఈహా | 1ఆ | చేష్టాయాం-కోరు |
| ఉ | ఉక్ష | 1ప | సేచనే-చల్లుట |
| | ఉచ | 1ప | సమవాయే-ప్రోగుచేయు |
| | ఉఛి | 4ప | ఉన్ఛే-ఏఱుకొను |
| | ,, | 6ప | వివాసే-వెడలగొట్టు |
| | ఉజ్ఝ | ,, | ఉత్సర్గే-వదులు |
| | ఉదప | శ్రౌ ప | ఆఘాతే-కొట్టు |
| | ఉష | 1ప | దాహే-తగలపడు |
| | ఉషస్ | కా | ప్రభాతభావే-ఉదయించు |
| ఊ | ఊన | 10 | పరిహాణే-తగ్గిపోవు |
| | ఊయా | 1ఆ | తంతుసంతానే-అల్లుట |
| | ఊర్జ | 10 | బలప్రాణనయోః-బలపడు |
| | ఊష | 1ప | రుజాయాం-జబ్బుపడు ఊషణం |
| | ఊహా | 1ఆ | వితర్కే-ఊహించు ఊహ |
| ఋ | ఋ | 1ప | గతి, ప్రాపణయోః-పంపుట |
| | ఋచ | 6ప | స్తుతే-పొగడుట |
| | ఋచ్ఛ | 6ప | గతీంద్రియ, ప్రళయ, మూర్తిభావేషు-అవతరించు |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | ఋజ | 1ఆ | గతి, స్థాన, ఉపార్జనేషు-సంపాదించు |
| | ఋధు | 4ప | వృద్ధౌ-పెరుగుట సమృద్ధిః |
| | ,, | 5ప | |
| | ఋషీ | 6ప | గతౌ-పోవుట ఋషిః |
| ఏ | ఏజృ | 1ఆ | దీప్తౌ-ప్రకాశించు |
| | ,, | 1ప | కంపనే-కంపించు జనమేజయః |
| ఓ | ఓజ | 10ఉ | బలతేజసో-బలపడు ఓజః |
| క | కచ | 1ఆ | దీప్తి, బంధనయోః-ప్రకాశించుట, కట్టుట వికచః కంచుకః |
| | కట | 2ప | గతౌ-పోవుట |
| | కటే | 1ప | వర్షావరణయోః-వర్షించు |
| | కర | 1ప | కృచ్ఛ్రజీవనే-బీదయగుట |
| | కఠి | 10 | ఆధ్యానే-ఆతురపడుట |
| | కణ | ,, | నిమీలనే కంన్నుమూయుట |
| | కన్ డూఞ్ | | గాత్రవిఘర్షణే-దురద |
| | కత్థ | 1ఆ | శ్లాఘాయాం-సంబముపల్కుట కత్థనం |
| | కథ | 10 | వాక్యప్రబంధే-చెప్పుట |
| | కపి | 1ఆ | చలనే-కదలు |
| | కము | ,, | కాంతౌ-ప్రేమించు |
| | కర్జ | 1ప | వ్యధనే-బాధించు |
| | కర్ణ | 10 | భేదనే, శ్రవణే-రంధ్రముచేయు విను |
| | కర్వ | 1ప | దర్పే-గర్వించు కర్వటః |

కల 10 క్షేపే-విసరుట, కలనా, కలిః

కవృ 1ఆ వర్ణనే-వర్ణించుట, కవి-కావ్యం

కశ 1ప గతిశాసనయోః-దండించు

కష 1ప హింసాయాం-బాధపెట్టు కష్ట

కాక్షి 1ప కాంక్షాయాం-కోరుట కాంక్షా

కాచి 1ఆ దీప్తిబంధనయోః-ప్రకాశించు కాంచనం

కాసృ 4ఆ దీప్తౌ-ప్రకాశించు

,, 1ఆ శబ్దకుత్సాయాం-దగ్గుట -కాసః

కిట 1ప త్రాసే-భయపెట్టు కిటిః

కిల 10ప క్షేపే-విసరుట

,, 6ప శైత్యక్రీడనయోః-ఆడుట

కీల 10 బంధనే-కట్టుట కలకః

కుచ 6ప సంకోచనే-ముడుచుకొను

కుజ 1ప స్తేయకరణే-దొంగిలించు కోజనం

కుట 6ప కౌటిల్యే-మోసగించు కుటః

కుటుంబ 10 ధారణే-పోషించు

కుట (కో) ఛేదనే-కోయు కుటారః

కుత్స 9ఆ అవక్షేపణే-నిందించు

కుంథ 9ప సంశ్లేషణే-కౌగలించు

కుప 4ప క్రోధే-కోపించు

కుమార 10 క్రీడాయాం-ఆడుకొను

కుల 1ప సంస్త్యానే, బంధుషు-ముట్టడించు, బందువగు

| | | |
|---|---|---|
| కుశ | 4ప | శ్లేషే-కౌగలించు కుశలం |
| కుష్ | 9ప | నిష్కర్షే-తీర్మానించు కుష్టమ్ |
| కుహ | 10ఆ | విస్మాపనే ఆశ్చర్యపడు |
| కూజ | 1ప | అవ్యక్తేశబ్దే-శబ్దముచేయు |
| కూల | 1ప | ఆవరణే-కప్పు కూలమ్ |
| డుకృఞ్ | 8 | కరణే. చేయు |
| కృప | 10 | దౌర్బల్యే-దీనుడగుట |
| కృశ | 4ప | తనూకరణే-కృశించుట |
| కృష | 1ప | విలేఖనే-వ్రాయుట దున్నుట |
| కేలా | కం | విలాసే-ఆడుకొను |
| కేల్మ | 1ప | చలనే-కదలు కేలిః |
| క్రథ | 10 | హింసాయామ్-చంపు క్రాథః |
| క్రంద | 10 | సాతత్యేశబ్దే-ఒకటేమైన ఏడ్చుట |
| క్రము | 1ప | పాదవిక్షేపే-అడుగిడట |
| డుక్రీఞ్ | 9ఉ | ద్రవ్యవినిమయే-కొనుట విక్రీణనం |
| క్రీడృ | 1ప | విహారే-ఆడుకొను |
| క్రుధ | 4ప | క్రోధే-కోపపడుట |
| క్లము | 4ప | గ్లానే-అలయుట |
| క్లిశు | 4ఆ | ఉపతాపే-బాధపడుట క్లేశః |
| క్షప | 10 | ప్రేరణే-విసరుట |
| క్షమూ | 4ప | సహనే-క్షమించుట క్షాంతి |
| క్షర | 1ప | సంచాలనే-ప్రవహించిపోవుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | క్షల | 10 | శౌచకర్మణి-కడుగుట |
| | క్షి | 1ప | క్షయే-నశించుట |
| | క్షుధ | 4ప | బుభుక్షాయాం-ఆకలిఅగుట |
| | క్షుధ | 1ప | సంచలనే-కదులుట |
| ఖ | ఖచ | 10 | బంధనే-కట్టుట |
| | ఖజి | 1ప | గతివైక్లబ్యే-కుంటుట ఖంజః |
| | ఖడ | 10 | భేదనే-కోయుట ఖడ్గః |
| | ఖను | 1ప | అవదారణే-త్రవ్వుట ఖననమ్ |
| | ఖష | 1ప | హింసాయాం చంపు |
| | ఖిద | 4ఆ | దైన్యే-దీనుడగుట ఖిన్నః |
| | ఖిల | 6ప | ఉఞ్ఛే-ఏరుకొను ఖిలము |
| | ఖేల్భ | 1ప | విలాసే, చలనే-ఆడుకొను ఖేలనమ్ |
| | ఖ్యా | 2ప | ప్రకథనే-ప్రఖ్యాతిచెందుట |
| గ | గజ | 1ప | మదే-తప్పత్రాగుట గజః |
| | గణ | 10 | సంఖ్యానే-లెక్కించుట గణః |
| | గద | 1ప | వ్యక్తాయాంవాచి-చెప్పుట గదః |
| | గంధ | 10 | అర్దనే-భరచుట గంధనమ్ |
| | గమ్లృ | 1ప | గతౌ-పోవుట గతి |
| | గర్జ | 1ప | శబ్దే-శబ్దముచేయుట గర్జితః |
| | గర్ద | 1ప | ,, ,, గర్దభః |
| | గర్బ | 1ప | గతౌ-పోవుట గర్భః |

| | | |
|---|---|---|
| గర్వ | 1ప | దర్పే-గర్వించుట |
| ,, | 10ఆ | మానే-అభిమానముగలిగివుండుట |
| గర్హా | 1ఆ | నిందనే-నిందించుట |
| గల | 1ప | అదనే-కోయుట |
| ,, | 10 | ప్రస్రవణే- ,, గవితః |
| గల్భ | 1ఆ | దాష్ట్యే-ధైర్యముగానుండుట ప్రగల్భః |
| గవేష | 10 | మార్గణే-వెదకుట |
| గా | 3ప | స్తుతే-పొగడుట గానం |
| గాత్ర | 10ఆ | శైథిల్యే-పగిలిపోవు గాత్రం |
| గుప | 10 | గోపనే, నిందనే, భాషార్థే-నిందించు, దాచు, చెప్పు |
| ,, | 4ప | వ్యాకులే-కలతపడు |
| గుపూ | 1ప | రక్షణే-కాపాడు |
| గుంఫ,గుఫ | 6ప | గ్రంథే-కట్టు |
| గుహూ | 1ఉ | సంవరణే-కప్పుట గూఢః |
| గురీ | 6ఆ | ఉద్యమనే-యత్నముచేయుట |
| గృహ | 10ఆ | గ్రహణే-గ్రహించుట |
| గృ | 10ఆ | విజ్ఞానే-నేర్పు |
| గై | 1ప | శబ్దే-పాడుట, గాయకః |
| గ్రామ | 10 | ఆమంత్రణే-పిలుచుట |
| గోమ | ,, | ఉపలేపనే-అలుకునది గోమయః |
| గ్రంథ | 10 | బంధనే-కట్టుట గ్రంథి |
| గ్రథి | 1ఆ | ,, సందర్భే ,, |
| గ్రంథ | 9ప | ,, సందర్భే ,, |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | గ్రిస్లు | 1ఆ | అదనే-తినుట గ్రాసః |
| | గ్రహ | 10 | ఆదానే-తీసుకొనుట |
| | ,, | 9ఉ | ఉపాదానే ,, |
| | గ్లై | 1ప | హర్షక్షయే-శ్రమపడుట |
| ఘ | ఘట | 10 | భాషార్థే-చెప్పుట, సంఘాతే-బాధించుట |
| | ,, | 1ఆ | చేష్టాయామ్-పనిచేయు |
| చ | చక | 1ఆ | తృప్తౌ-తృప్తిపడుట |
| | చప | 10 | పరికల్పనే-మోసగించు చపలః |
| | చము | 1ప | అదనే-తినుట |
| | చర | 1ప | గతిభక్షణయోః-పోవుట |
| | చర | 10 | సంశయే-సందేహమందు, విచారణ |
| | చర్చ | 1ప | పరిభాషణ, హింసా, తర్జనేషు-మాట్లాడుట భయపెట్టుట |
| | చర్వ | 1ప | గతౌ-పోవుట చర్విత |
| | ,, | ,, | అదనే-తినుట |
| | చల | 1ప | కంపనే-కదిలించుట |
| | చిఞ్ | 1ప | చయనే-ప్రోగుచేయుట |
| | చిత | 10 | సంచేతనే-తెలిసికొనుట |
| | చిత్ర | 10 | చిత్రీకరణే-చిత్రించుట |
| | చిహ్న | 10 | లక్షణే-గుర్తించుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | చుట | 1ప | అల్పీభావే-చిన్నదగుట |
| | చుర | 10 | స్తేయే-దొంగలించుట |
| | చూర్ణ | 10 | సంకోచే, దాహే-పిండిచేయుట |
| | చూష | 1 | పానే-పీల్చుట చూషణం |
| ఛ | ఛద్ | 10 | ఆవరణే-కప్పుట |
| | ఛిద్రి | 10 | కర్ణ ఛేదనే-చెవ్వుకుట్టుట |
| | ఛేద | 10 | ద్వైధీకరణే-చీల్చుట ఛేదనం |
| జ | జక్ష | 2ప | భక్షహాసనయోః-తినుట, నవ్వుట |
| | జన | 3ప | జననే-పుట్టుట |
| | జప | 1ప | మానసే-వ్యక్తాయాం-జపించుట |
| | జల్ప | 1ప | వ్యక్తాయాంవాచి-అతిగామాట్లాడుట |
| | జాగృ | 2ప | నిద్రాక్షయే-మేలుకొనుట |
| | జి | 1ప | జయే-జయించుట |
| | జీవ | 1ప | ప్రాణధారణే-బ్రతుకుట |
| | జ్ఞా | 9ప | అవబోధనే-తెలిసికొనుట |
| | జ్రీ | 10 | వయోహానౌ-వృద్ధుడగుట |
| | జ్రి | 1ప | అభిభవే-జయించుట |
| | జ్వర | 1ప | రోగే-జబ్బుపడుట |
| | జ్వల | 1ప | దీప్తౌ-ప్రకాశించుట |
| ట | టకి | 10 | బంధనే-అతుకుట |
| | టల | 1ప | వైక్లబ్యే-తెలివితప్పుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| ఢ | డప | 10 | సంఘాతే-పోగుచేయుట |
| ణ | ణిజి | 2ఆ | శుద్ధే-కడుగుట |
| | ణు | 2ప | స్తుతే-స్తుతించుట |
| | ణూ | 6 | స్తవనే-పొగడుట |
| త | తక్షు | 1ప | త్వచనే-కోయుట |
| | తడ | 10 | ఆఘాతే కొట్టుట |
| | త్రది | 1ప | మోహే-అలసిపోవుట |
| | తను | 8-10 | విస్తారే, శ్రద్ధోపకరణయోః-పొగడించు, నమ్మించు, సహాయపడు |
| | తప | 1ప | సంతాపే-మాడుట తపన |
| | తరుణ | కం | గతౌ-పోవుట తరణి |
| | తర్క | 10 | భాషార్థే-ఊహించుట |
| | తర్జ | 1ప | భర్త్సనే-భంగపెట్టుట |
| | తిజ | 10 | నిశానే-పదునుపెట్టు-తేజః |
| | తిల | 6ప | స్నేహే-చమురు పూయుట |
| | తిల్ల | 1ప | గతౌ-నడక తిల్లన |
| | తీర | 10 | కర్మసమాప్తౌ-పనిపూర్తిచేయుట |
| | తుడి | 1ఆ | తోడనే-బాధపెట్టుట |
| | తుద | 6 | వ్యథనే ,, |
| | తుర | 3ప | త్వరణే-త్వరపెట్టు |
| | తుల, తూల | 10 | ఉన్మానే-తూచుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | తుష, తూష | 4ప | తుష్టే-తృప్తిపడుట |
| | తూణ | 4ప | పూరణే-నింపు |
| | తృప్ | 8ఉ | ప్రీణనే-తృప్తిపడుట |
| | తృణు | 4ప | అదనే-తినుట |
| | తృషా | 4ప | పిపాసాయాం-దప్పికతో[illegible] |
| | తేజ | 1ప | పాలనే-కాపాడుట |
| | త్యజ | 1ప | హానౌ-వదలుట |
| | త్రసీ | 4ప | ఉద్వేగే-భయపడుట |
| | త్రుట్ | 4ప | ఛేధే-విరచుట |
| | త్రై | 1ఆ | పాలనే-రక్షించుట |
| | త్వరా | 1ఆ | సంభ్రమే-త్వరచేయుట |
| | త్విష | 1ఉ | దీప్తౌ-ప్రకాశించు |
| ద | దక్ష | 1ఆ | వృద్ధౌ, శీఘ్రార్థే-త్వరచేయుట |
| | దధ | 1ఆ | ధారణే-ధరించుట |
| | దము | 4ప | ఉపశమే-తగ్గుట |
| | దయ | 4ప | దాన, గతి-రక్షణ హింసాదిషు-దయచూపుట |
| | దరిద్ర | 2ప | దుర్గతే-చిదగిలుట |
| | దల | 1ప | విశరణే-చీలిపోవుట |
| | దంశ | 1ప | దశనే-కొరకుట |
| | దహ | 1ప | భస్మీకరణే-మండుట |
| | దాణ్ | 3ప | దానే-ఇచ్చుట దాతా |
| | దాన్ | 1ప | ఆర్జవే-నిజాయితీగాఉండుట |
| | దిశ | 6ఉ | అతిసర్జనే-చూపించుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | దిహ | 2ఉ | ఉపచయే-పూయుట |
| | దీప | 4ఆ | దీప్తౌ-ప్రకాశించు |
| | దివు | 4ప | క్రీడా, విజిగీషా, వ్యవహార, ద్యుతి, స్తుతి, మోద, మద, స్వప్న, కాంతి, గతిషు-ప్రకాశించుట, దేవః |
| | దిశ | 6ఉ | అతిసర్జనే-చూపుట దేశః |
| | దిహ | 2ఉ | ఉపచయే-పూయుట |
| | దుఃఖ | 10 | తత్క్రియాయాం-దుఃఖించుట |
| | దుష | 4ప | వైకృత్యే-చెడుట |
| | దుహ | 2ఉ | ప్రపూరణే-పిండుట |
| | దృహ | 1ప | వృద్ధౌ-పెరుగుట |
| | దృ | 1ప | భయే-భయపడుట |
| | ,, | 9ప | విదారణే-చీల్చుట |
| | ద్యుత | 1ఆ | దీప్తౌ-ప్రకాశించు |
| | ద్విష | 2ఆ | అప్రీతౌ-ద్వేషించుట |
| ధ | ధక్క | 10 | నాశనే-చంపుట |
| | ధ | 3ప | ధాన్యే-ఫలించుట |
| | ధన్వ | 1ప | గతౌజ్ఞానేచ-తెలిసికొనుట |
| | (డు) ధాఞ | 3ఉ | ధారణ, పోషణయోః-ధరించుట |
| | ధావు | 1ఉ | గతిశుద్ధయోః-ఉతుకుట |
| | ధి | 6ప | ధారణే-ధరించుట |
| | ధీక్ష | 1ఆ | సందీపన, క్లేషు, జీవనేధి-బాదించుట |
| | ధీర | 10 | అవజ్ఞాయాం-అగౌరవపరచుట |
| | ధూప | 1ప | సంతాపే-వేడెక్కించుట |

ధృ 10 ధారణే-ధరించుట ధారా

ధృష 6ఆ అవస్థానే-ఉండుట

ధ్మా 1ప శబ్దాగ్ని, సంయోగయోః-ఊదుట

ధ్యై 1ప చింతాయాం-ఆలోచించుట

ధ్రు 1ప స్థైర్యే-స్థిరముగా ఉండుట

ధ్వజ 1ప గతౌ-పోవుట

ధ్వన 1ప శబ్దే-శబ్దము చేయుట

ధ్వంసు 1ఆ అవస్రంసన, గతౌచ-ధ్వంసమగుట

నట 1ప నృత్తౌ, హింసనేచ-నటించుట

నది 1ప సమృద్ధౌ-ఆనందపడుట

నమస్ క పూజాయాం-పూజించుట

నయ 1ఆ గతౌ-తీసికొనిపోవు

నర్ద 1ప శబ్దే-ధ్వనిచేయుట

నివాస 10 అచ్ఛాదనే-బట్టలు ధరించుట

నిష్క 10 పరిమాణేతూకము వేయుట

నీల 1ప వర్ణే-రంగు వేయుట

నీ 1ప | నయే-తీసికొనిపోవుట, నయతి
,, 9ప | నాతి

ప పక్ష 10 పరిగ్రహే-గ్రహించుట

పచి 10 విస్తార రచనే-విస్తరించుట

పఠ 1ప వ్యక్తాయాంవాచి-పఠించుట

పణ 1ఆ వ్యవహారే, స్తుతౌచ-వ్యాపారముచేయుట

పత 1ప గతౌ-పోవుట 10 4ఆ ఐశ్వర్యే-పాలించు

పత్ ౄ 1ప గతౌ-పడుట

పథి 10 గత్యాం-పోవుట

పయస్ 1ఆ ప్రసృతౌ-ప్రవహించుట

పర్ణ 10 హరితభావే-ఆకుపచ్చరంగువేయుట

పశ పష 10 బంధనే-కట్టుట, గతౌ-పోవుట

పా 1ప పానే-త్రాగుట, 2ప రక్షణే-రక్షించుట

పాల 10 రక్షణే-పాలించుట

పార 4ఆ కర్మసమాప్తౌ-ధాతులు

పీఙ 4ఆ పానే-త్రాగుట

పీడ 10 అవగాహనే-బాధపెట్టుట

పుణ 6ప కర్మణిశుభే-పుణ్యముచేయు

పుర 6ప అగ్రగమనే-ముందుపోవుట

పుష 4ప పుష్టౌ-పోషించుట

పుష్ప 4ప వికసనే-పుష్పించుట

పుంస 10 అభివర్ధనే-వృద్ధియగుట

పూజ 4ఆ పూజనే-పూజించుట

పూరీ 4ఆ ఆప్యాయనే-తృప్తిపరచుట

పూర్ణ 10 సంఘాతే-పోగుచేయుట

పూ 10 పూరణ-నిండించు

పృచ 10 సంయమనే-తాకుట

ప్రిచ్ఛ 6ప ఈప్సాయాం-ప్రశ్నించు

ప్రథ 10 ప్రఖ్యానే-ప్రకటించుట

ప్రస 1ఆ విస్తారే-విస్తరించుట

ప్రీఙ్ 4ఆ ప్రీతౌ-తృప్తిపడుట ప్రియః

| | | | |
|---|---|---|---|
| ఫ | ఫల | 1ప | నిష్పత్తౌ-ఫలించుట |
| | ఫుల్ల | 6క | వికసనే-వికసించుట |
| బ | బధ | 1ఆ | చిత్తవికారే-నిరుత్సాహపడుట |
| | బంధ | 9ప | బంధనే-కట్టుట |
| | బల | 1ప | ప్రాణనే, ధాన్యావరోధేచ-జీవించుట ధాన్యమునిలువచేయుట |
| | బీజ | 1ఆ | గతౌ క్షేపే-విత్తనములువేయుట |
| | బుధ | 1ప | అవగమనే-తెలిసికొనుట |
| | బృహ | 1ప | వృద్ధౌ-పెరుగుట |
| | బృహి | 1ప | వృద్ధౌ, శబ్దేచ-పెరుగుట |
| | బ్రూఞ | 2ఉ | వ్యక్తాయాంవాచి-పలుకుట |
| భ | భక్ష | 10 | అదనే-తినుట |
| | భజ | 1ఉ | సేవాయాం-భక్తిచేయుట |
| | భది | 10 | శుభే-మంచిచెప్పుట |
| | భర్త్స | 10 | తర్జనే-భయపెట్టుట |
| | భా | 2ప | దీప్తౌ-ప్రకాశించుట |
| | భాజ | 10 | పృథక్కర్మణి-వేరుచేయుట |
| | భామ | 1ఆ | క్రోధే-కోపపడుట భామా |
| | భాష | 1ఆ | వ్యక్తాయాంవాచి-చెప్పుట |
| | భాసృ | 1ఆ | దీప్తౌ-ప్రకాశించుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | భిక్ష | 1ఆ | భిక్షాయాం, అలాభే, లాభేచ అడుగుట |
| | భిషజ | కం | చికిత్సాయామ్-నయముచేయుట |
| | భూ | 1ప | సత్తాయాం-ఉండుట |
| | భూష | 10 | అలంకారే-అలంకరించుట |
| | భ్రము | 4ప | అనవస్థానే-తిరుగు |
| | భ్రంశు | 1ఆ | అవస్రంసనే-క్రిందపడుట |
| | భ్రీ | 9ప | భయే-భయపడుట |
| మ | మచ | 1ఆ | కల్కనే-మోసగించుట |
| | మంజ | 1ప | మార్జనే, శబ్దేచ, శుభ్రముచేయు |
| | మంత్రి | 10 | గుప్తభాషణే-రహస్యాలోచన |
| | మథే | 1ప | విలోడనే-మథించుట |
| | మద | 10 | తృప్తియోగే-తృప్తిపడుట |
| | మది | 1ఆ | స్తుతి, మోద, మద, స్వప్న, కాంతి గతిషు-పొగడుట |
| | మన | 4ఆ | జ్ఞానే-ఆలోచించుట |
| | మను | 8ఆ | అవబోధనే-తర్కించుట |
| | మన్థ | 1ప | విలోడనే-మథించుట |
| | మర్క | 1ప | గతౌ-ఎగురుట |
| | మస్జ | 6ప | శుద్ధే-స్నాముచేయుట |
| | మహ | 1ప | మహిజ, మాన-పూజాయాం-గొప్పయగుటు |
| | మార్గ | 10 | సంస్కార, గతి, అన్వేషణే-వెదకుట |

| | | |
|---|---|---|
| మిథ | 6ఉ | సంగమే-కలియుట |
| మిశ్ర | 10 | సంపర్కే-కలియుట |
| మిష | 1ప | స్పర్ధాయామ్-పోటీపడుట |
| మీల | 1ప | నిమేషణే-కన్నులుమూయుట |
| ముచ | 10 | ప్రమోచనే, మోదనే-విముక్తుడగుట |
| ముచ్ల్ | 6ఉ | మోక్షణే-వదలుట |
| ముడి | 1ప | మార్జనే-క్షౌరముచేయుట |
| ముద | 1ఆ | హర్షే-సంతోషపడుట |
| మూర్ఛా | 1ప | మోహసముచ్ఛ్రాయయోః-మూర్ఛపడుట |
| ముష | 9ప | స్తేయే-దొంగలించు |
| ముహ | 4ప | వైచిత్యే-తెలివితప్పుట |
| మూత్ర | 10 | ప్రస్రవణే-కోరుట |
| మూల | 1ప | ప్రతిష్ఠాయాం-రోపణే-పాదుగొనుట, పుట్టుట |
| మృగ | 10 | అన్వేషణే-వెదకుట |
| మృద | 9ప | క్షోదే-మర్ధించుట |
| మృశ | 6ప | ఆమర్శనే-తాకుట |
| మృష | 9ప | తితిక్షాయామ్-సహించుట |
| మృ | 9ప | హింసాయాం-చంపుట |
| మేధా | కా | ఆశుగ్రహణే-త్వరగాగ్రహించుట |
| మోక్ష | 10 | అవనే-విముక్తిచేయుట |
| మ్నా | 1ప | అభ్యాసే-అభ్యాసముచేయుట |
| మ్రద | 1ఆ | మర్దనే-మర్దించుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| య | యక్ష | 10 | పూజాయాం-గౌరవించుట |
| | యజ | 1ఉ | దేవపూజ-సంగతి, కరణదానేషు-యజిం |
| | యత | 10 | నికారఉపస్కారయోః-తిరిగిఇచ్చుట |
| | యతీ | 1ఆ | ప్రయత్నే-యత్నముచేయుట |
| | యమ | 10 | పరివేషణే-చుట్టుకొనుట |
| | యా | 2ప | ప్రాపణే-పంపు |
| | యు | 2ప | మిశ్రణ, అమిశ్రణయోః-కలుపుట |
| | యుఞ | 9ఉ | బంధనే-కట్టుట |
| | యుజ | 4ఆ | సమాధౌ-ధ్యానించుట |
| | యుజ | 10 | సంయమనే-కలియుట |
| | యుధ | 4ఆ | సంప్రహారే-యుద్ధముచేయుట |
| ర | రక్ష | 1ప | పాలనే-కాపాడుట |
| | రచ | 10 | ప్రయత్నే-తయారుచేయు |
| | రఞ్జ | 1ఉ | రాగే-రంగువేయుట |
| | రట | 1ప | పరిభాషణే-అరచుట |
| | రభ | 1ఆ | రాభశ్యే-కౌగిలించుట |
| | రమ | 1ఆ | క్రీడాయామ్-ఆడుకొనుట |
| | రస | 10 | ఆస్వాదనస్నేహయోః-ప్రేమించుట |
| | రహ | 10 | త్యాగే-వదులుట |
| | రహి | 1ప | గతౌ-పోవుట |
| | రాజృ | 1ఉ | దీప్తౌ-ప్రకాశించుట |
| | రాధ | 4ప | వృద్ధౌ-పెరుగుట |
| | రీఙ్ | 4ఆ | స్రవణే-కారుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | రుజో | 6ప | భంగే-పగలగొట్టుట రోగః |
| | రుదిర | 2ప | అశ్రువిమోచనే-ఏడ్చుట |
| | రుధ | 4ఆ | కామే-కోరుట |
| | రుష | 10 | రోషే-కోపపడుట |
| | రుహా | 1ప | బీజజన్మని, ప్రాదుర్భావేచ, మొలకెత్తుట |
| | రేకృ | 1ఆ | శంకాయాం-సందేహించుట |
| ల | లక్ష | 10 | ఆలోచనే-యోచించుట |
| | లగి | 1ప | గతౌ-పోవుట |
| | లగే | 1ప | సంగే-తగిలియుండుట |
| | లజీ | 6ఆ | వ్రీడాయాం-సిగ్గుపడుట |
| | లయ | 1ఆ | గతౌ-పోవుట |
| | లల | 10 | ఈప్సాయాం-కోరుట |
| | లస | 1ప | శ్లేషణక్రీడనయోః-ఆడుకొనుట |
| | లాభ | 10 | ప్రేరణే-లాభించుట |
| | లా | 2ప | ఆదానే-తీసికొనుట |
| | లిఖ | 6ప | అక్షరవిన్యాసే-వ్రాయుట |
| | లిప | 6ఉ | ఉపదేహే-రాయుట |
| | లిహా | 2ఉ | ఆస్వాదనే-నాకుట |
| | లీ | 10 | ద్రవీకరణే-కరగుట |
| | ,, | 4ప | శ్లేషణే-అనుకొనుట |
| | లుట | 6ప | సంశ్లేషణే-దొర్లుట |
| | లుంఠ | 10 | స్తేయే-దొంగలించుట |
| | లుభ | 6ప | విమోహనే-లోభించుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | తేలా | కం | దీప్తౌ-ప్రకాశించుట |
| | లోకృ | 1ఆ | దర్శనే-చూచుట |
| | లోష్ట | 1ఆ | సంఘాతే-కుప్పవేయుట |
| వ | వక్ష | 1ప | రోషే, సంఘాతే చ-కోపపడుట |
| | వచ | 10 | పరిభాషణే-చెప్పుట |
| | వజ | 10 | మార్గసంస్కారగత్యోః-తయారుచేయుట |
| | వద | 1ప | వ్యక్తాయాంవాచి-చెప్పుట |
| | ,, | 10 | సందేశవచనే-మ్రోయించుట |
| | వట | 10 | ఉపాయాం-అడుగుట |
| | వర్ణ | 10 | వర్ణక్రియా, విస్తార, గుణవచనేషు-వర్ణించుట |
| | వర్ష | 1ఆ | స్నేహనే, కండన వేయుట-చమురువ్రాయుట వర్షమ్ |
| | వశ | 2ప | కాంక్షా-కోరుట |
| | వస | 1ప | నివాసే-నివసించుట |
| | వసు | 4ప | స్తంభే-నిలుపుట |
| | వహ | 1ఉ | ప్రాపణే-మోసికొనిపోవుట |
| | వాత | 10 | సుఖసేవనయోః-వీచుట |
| | విచిర | 7ఉ | పృథగ్భావే-ప్రత్యేకించుట |
| | విద | 2ప | జ్ఞానే-తెలిసికొనుట |
| | విద్ఌ | 6ఉ | లాభే-పొందుట |
| | విధ | 6ప | విధానే--పాలించుట |
| | విశ | 6ప | ప్రవేశనే-ప్రవేశించుట |
| | విష్ఌ | 3ఉ | వ్యాప్తౌ-వ్యాపించుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | వీర | 10 | విక్రాంతౌ-శౌర్యముచేయుట |
| | వృక్ష | 1ఆ | వరణే-కప్పుట |
| | వృజ్ | 7ప | తర్జనే-తప్పించుకొనుట |
| | వృష | 5ఉ | వరణే-కోరుట |
| | వృతు | 1అ | వర్తనే-ఉండుట |
| | వృధు | 1ఆ | వృద్ధౌ-పెరుగుట |
| | వృషు | 1ప | సేచనే-చల్లుట, వర్షించుట |
| | వేపృ | 1ఆ | కంపనే-వణకుట |
| | వేల | 10 | కాలోపదేశే-గంటచెప్పుట |
| | వేష్ట | 1ఆ | వేష్టనే-చుట్టుకొను |
| | వేహృ | 1ఆ | ప్రయత్నే-యత్నించుట |
| | వ్యధ | 4ప | తాడనే-గొట్టుట |
| | వ్యయ | 10 | విత్తసముత్సర్గే-వ్యయమగుట |
| | వ్రజ | 1ప | గతౌ-పోవుట |
| | వ్రణ | 10 | గాత్రవిచూరణే-గాయపడుట |
| | వ్రీజ్ | 9ప | వరణే-కోరుట |
| | వ్రీడ | 4ప | చోదనే, లజ్జాయాంచ-పథపుట, సిగ్గుపడుట |
| శ | శక | 4ఉ | మర్షణే-చేయగలుగుట |
| | శక్ౢ | 5ప | శక్తౌ ,, |
| | శర | 10 | శ్లాఘాయాం పొగడుట |

| | | |
|---|---|---|
| శప | 1ఉ | ఆక్రోశే-తిట్టుట |
| శము | 4ప | ఉపశమే-చల్లబడుట |
| శంసు | 1ప | స్తుతౌ-పొగడుట |
| ఆశసి | 1ఆ | ఇచ్ఛాయాం-కోరుట |
| శాడృ | 1ఆ | శ్లాఘాయాం-పొగడుట |
| శాసు | 2ఆ | ఇచ్ఛాయాం-కోరుట |
| శిక్ష | 1ఆ | విద్యోపదానే-నేర్చుకొనుట |
| శుచ | 1ప | శోకే-దుంఖించుట |
| శుధ | 4ప | శౌచే-శుద్ధిచేయుట |
| శున | 6ప | గతౌ-పోవుట |
| శుభ | 1ఆ | దీప్తౌ-ప్రకాశించుట |
| శుష | 4ప | శోషణే-ఎండుట |
| శూష | 1ప | ప్రసవే-పుట్టుట |
| శ్చుతిర్ | 1ప | క్షరణే-ప్రవహించుట |
| శ్మీల | 1ప | నిమేషణే కన్నుమూయుట |
| శ్రము | 4ప | తపసిఖేదేచ-తపించుట |
| శ్రిఞ | 1ఉ | సేవాయాం-ఆశ్రయించుట |
| శ్రు | 1ప | శ్రవణే-వినుట |
| శ్రోణృ | 1ప | సంఘాతే-వరుసపెట్టు శోణః |
| శ్లాఘృ | 1ప | కత్థనే-పొగడుట |
| శ్లిష | 4ప | ఆలింగనే, సంసర్గనే-కలియుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | శ్లోకృ | 1ఆ | సంఘాతే-చేర్చుట, రక్షించుట |
| | శ్వస | 1ప | ప్రాణనే-పీల్చుట |
| ష | షణు | 8ఉ | దానే-ఇచ్చుట |
| | షదౢ | 1, 6ప | విశరణగత్యవసాదనేషు-కూర్చొనుట |
| | షిధూ | 4ప | సంరాద్ధౌ-పూర్తియగుట |
| | షూజ | 4ఆ | (ప్రాణిప్రసవే-పుట్టించుట |
| | షూద | 1ఆ | క్షరణే-విసరుట |
| | ష్టృఞ్ | 2ఆ | స్తుతౌ-పొగడుట |
| స | సంగ్రామ | 1ఆ | యుద్ధే-యుద్ధముచేయుట |
| | సత్ర | 10 | సంతానక్రియాఽవసుసగాపనులుచేయుట |
| | సపర | కం | పూజాయాం-సేవజేయుట |
| | సమర | కం | యుద్ధే-యుద్ధముచేయుట |
| | సర్జ | 1ప | అర్జనే-సంపాదించుట |
| | సాధ | 5ప | సంసిద్ధౌ-పూర్తిచేయుట |
| | సుఖ | 10 | తత్క్రియాయాం-సుఖించుట |
| | సూచ | 10 | పైశున్యే-సూచించుట |
| | సూత్ర | 10 | వేష్టనే-కట్టుట |
| | సృ | 3ప | గతౌ-పోవుట |
| | సృజ | 6ప | విసర్గే-పుట్టించుట |
| | స్ఖల | 1ప | సంచలనే-పడిపోవుట |
| | స్తేన | 1ప | చౌర్యే-దొంగలించు. |
| | స్తోమ | 10 | శ్లాఘాయాం-పొగడుట |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | స్ఫాల | 10 | పరిబృంహణే-పెరుగుట |
| | స్పది | 1ఆ | కించిత్ చలనే-కొద్దిగాకదులుట |
| | స్పర్థ | 10 | సంఘర్షే-పోటీపడుట |
| | స్పర్శ | 10 | గ్రహణే-తాకుట |
| | స్పృహ | 10 | ఈప్సాయాం-కోరుట |
| | స్ఫుర | 6ప | సంచలనే-కదలుట |
| | స్మృ | 1ప | ఆధ్యానే-జప్తియందుంచుకొనుట (చింతాయాం-ప్రతిపాలనయోః) |
| | స్యందూ | 1ఆ | ప్రస్రవణే-కారుట |
| | స్రంసు | 1ఆ | అవస్రంసనే-పడుట |
| | స్వాద | 1ఆ | ఆస్వాదనే-రుచిచూచుట |
| హ | హర | 1ప | ప్లుతిశరత్వయోః-దుముకుట |
| | హన | 2ప | హింసాగత్యోః-చంపుట |
| | హయ | 1ప | గతౌ-పోవుట |
| | హల | 1ప | విలేఖనే-దున్నుట |
| | హసే | 1వ | హసనే-నవ్వుట |
| | హి | 5ప | గత్యాం-వృద్ధౌచ-వృద్ధిచేయుట |
| | హిల | 6ప | భావకరణే-కామముప్రకటించుట |
| | హృ | 1ప | ప్రసహ్యకరణే-హరించుట |
| | హృష్ | 4ప | తుష్టౌ-సంతోషపడుట |
| | హ్లాదీ | 1ఆ | సుఖేశబ్దే-సంతోషపడుట |
| | హ్రీ | 3ప | లజ్జాయాం-సిగ్గుపడు |

